Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ÅRSSKRIFT

for gamle og nuværende elever fra

TØNDER STATSSEMINARIUM

1960

ÅRSSKRIFT

FOR GAMLE OG NUVÆRENDE ELEVER FRA
TØNDER STATSSEMINARIUM

UDGIVET AF
TØNDRINGER-SAMFUNDET
NUMMER 18 . TØNDER 1960

INDHOLDSFORTEGNELSE

Asger Nyholm: Dimissionstale 3
Mindeord 7
Jens Lampe: Uwe Jens Lornsen i Tønder 12
Bjørn Svensson: Vi må udbygge Nordslesvig – 19
Jens Lampe: En Tønder-seminarist for hundrede år siden ... 29
Afgangseksamen ved Tønder seminarium 1861 32
25 års jubilæum 34
Vore 25 års jubilarer 35
Året rundt 39
Dimittenderne 1960 41
Af øvelsesskolens dagbog 42
Siden sidst 43
Tøndringer-Samfundets regnskab 49

Tegninger på forside og titelblad:
Claus Hansen, S III

Redaktion: Jens Lampe, Th. Lauridsen og Erik Larsen (ansv.)

Th. Laursens Bogtrykkeri, Tønder

Asger Nyholm:

DIMISSIONSTALE

11. juni 1960

Det er ikke nogen helt almindelig situation, De står overfor som dimittender i år. De skal til at arbejde i en skole, der står overfor store opgaver. De skal være med til at udforme undervisningen under den nye skolelovs rammer. Den nylig udkomne betænkning fra læseplansudvalget giver et levende indtryk af, hvor mange problemer, man står overfor.

Der skal lægges nye fag ind i skolen. Undervisningen skal tilpasses til børnenes fremtidige virksomhed i det praktiske liv. Der skal skabes et samspil mellem de såkaldte a- og b-linier, et samspil, der – som det hedder i betænkningen – vil kræve en indsats, der spænder meget bredt og går meget dybt, en indsats både af organisatorisk og af pædagogisk art.

Alt dette og meget mere vil stille skolens folk overfor store opgaver og store krav.

Det er ejendommeligt at lægge mærke til i pædagogikkens historie, at pædagogiske nydannelser og indgribende ændringer i skolevæsenet ofte har fulgt efter krigstider. Det gælder også denne skolelov. Og på eet punkt er i hvert fald sigtet i læseplansudvalgets betænkning farvet af verdensbegivenhederne. Betænkningen understreger stærkt, at skolen bør vække interesse for et godt og fordrageligt internationalt samarbejde.

Det er egentlig ikke noget nyt. Gang på gang i historien har det været således, at efter de store krige så man hen til skolen i håb om, at skolens folk skulle formå at give den kommende generation en bedre og sundere indstilling, og i håb om at skolen på den måde skulle formå at bygge en bedre fremtid op for en stridbar og ufordragelig menneskehed.

Således var det efter 30-årskrigen. Den gamle pædagog Amos Cominus skrev dengang: Der behøves et øjeblikkeligt genmæle mod det

vanvid, som har grebet mange mennesker og driver dem til i deres galskab at ødelægge hinanden gensidig. For vi er vidne til, at ulykkelige og ødelæggende flammer af fjendskab og krig over hele verden ødelægger kongeriger og folk med en sådan hårdnakkethed, at alle mennesker synes at have sammensvoret sig til gensidig ruin, som kun kan ende med, at de ødelægger sig selv og hele verden. – Det var overfor denne situation, han udtænkte sit pædagogiske system i håb om dermed at bidrage sit til at bygge en bedre verden op.

Efter Napoleonskrigenes tid så man igen med forventning hen til skolen. Man fandt det vigtigt, at børnene ikke blot blev opdraget til – som det hed i datidens sprog – »fornuftig fædrelandskærlighed«, men at de også blev opdraget til en almenmenneskelig og verdensborgerlig indstilling.

Og efter 1. verdenskrig ser man noget lignende. Man finder det nødvendigt at indskærpe, hvor vigtigt det er at få ungdommen opdraget i en anden ånd end den, der har muliggjort verdenskrigen, f. eks. ved at skaffe en mere forsonlig ånd indpas i historieundervisningen.

Og nu i årene efter 2. verdenskrig har man igen indskærpet, at der i skolen må skabes en ærefrygt for livet, en agtelse for menneskets værdi og værdighed, en forståelse af andre folks særpræg og ret, en kærlighed til frihed og fred, til folket og hjemstavnen, og en vilje til social retfærdighed.

Det er denne tendens, der også mærkes i læseplansudvalgets betænkning. Der hedder det, at ved siden af opdragelsen på et nationalt grundlag må der sættes stærkt ind på at fremme børnenes sans for international forståelse og for det mellemfolkelige samarbejde.

Ingen kan vist have noget at indvende mod det. Alle vil sikkert give skolen de bedste ønsker med på vejen i arbejdet mod dette store mål. De, der bliver dimitteret, vil sikkert også gerne bidrage Deres til at løse denne opgave, og vi andre kan kun ønske Dem lykke dertil. Det kan der vist let være enighed om. Ord som medmenneskelighed, tolerance, frisind, international forståelse o. desl. er i høj kurs i vore dage.

Men en og anden har måske en følelse af, at disse i og for sig gode ord falder lidt for let på tungen. Det er som om de er lettere at sige end at tro på. Realiteterne taler deres hårde sprog. Når disse ord lyder, er der måske en og anden, der med tanke på fortidens erfaringer, må sige til sig selv: jeg tror, hjælp min vantro.

Men selv om vi ved, at skønt varmhjertede mennesker har sat alle

deres kræfter og energi ind på at skabe en fredeligere verden, er krigene blot blevet mere hårde og ubarmhjertige, og selv om vi synes, det er så usigeligt lidt, der kan gøres i en skolestue, så har vi dog ikke lov at skyde opgaven fra os. Men jeg tror, det er vigtigt, at vi forstår opgaven rigtigt.

Det er sikkert rigtigt, at skolen ganske simpelt bør lade børnene høre noget om det arbejde, der i dag gøres for at skabe international forståelse og et bedre forhold mellem landene. Men jeg tror også, det er vel værd at huske, hvad den gamle Amos Comenius skrev for ca. 300 år siden: Der er intet, der er mere nødvendigt for verdens bestående, hvis den ikke skal gå helt tilgrunde, end en universel helbredelse af sindene. Universel harmoni og fred må sikres for hele menneskeslægten. Med fred og harmoni mener jeg ikke den ydre fred mellem regeringer og folk indbyrdes, men en indre fred i sindene, inspireret af et system af ideer og følelser. Hvis det kunne opnås, var menneskeslægten i besiddelse af noget, der lover meget for fremtiden.

Den pleje af sindene, som den gamle pædagog her viser hen til, er i mine øjne lige så vigtig, for ikke at sige vigtigere, end oplysningen om internationalt samarbejde. Der tales i nutidens psykologi meget om, hvad det betyder, når mennesker føler sig ensomme, føler sig isolerede, føler frygt og angst. Det er noget, der bringer mennesker i forsvarsstilling overfor andre, eller, hvad der er værre, gør deres holdning udfordrende eller agressiv. Det er noget, der gælder både blandt mennesker og nationer.

Overfor denne sygdom i tiden bliver det en af skolens vigtigste opgaver at modarbejde ensomheds- og angstfølelsen hos børnene. Der er sikkert mere deraf hos dem, end mange gør sig klart. Det drejer sig langt fra blot om de små forsagte og fortrykte væsener, som vel findes i enhver klasse, men de larmende, dominerende og udfordrende, som enhver lærer kun kender alt for godt, dækker med deres opførsel gerne over en indre usikkerhed.

Det er vel den største opgave i lærerens arbejde at skabe den stabile atmosfære af tryghed, som overvinder usikkerhedsfølelsen og utryghedsfølelsen både i dens passive og dens aktive form.

Det, der skal hjælpes her, er ikke noget, man kan tage og føle på eller pege på. Vi må hjælpe os med det gamle abstrakte udtryk: den ånd, som læreren skaber i skolestuen.

I mine øjne er der inspiration at hente hertil i kristen forkyndelse. Den taler jo om en guddommelig kærlighed, som hviler i sig selv,

urokkelig og uomstødelig. Angst eller frygt, bitterhed eller udfordring er magtesløs overfor den, fordi den hviler i sig selv. Disse følelser bliver meningsløse overfor den. De kan ikke trives i dens nærhed.

Hvis en lærer formår at realisere noget af den livsindstilling, som kristen forkyndelse burde skabe, tror jeg det ville være noget af det, der ville være mest frugtbart for hans arbejde. Hvis en lærer er præget af den gode vilje – for ikke at bruge det stærke ord kærlighed – til børnene, der således hviler i sig selv, har han de bedste betingelser for at gøre både frygtagtig og udfordrende optræden hos børnene meningsløs, for at skabe den luft i skolestuen, hvor noget sådant ikke trives.

Det er sagt, at skolestuen er en kampplads. Det er rigtigt. Der føres en kamp for oplysning, for sund dømmekraft, disciplin, pligtfølelse – og meget andet kunne man nævne. Men jeg tror, kampen først og fremmest gælder tro eller vantro.

Det lyder måske udfordrende i nogles øren. Lad så være, De ikke kan følge mig deri. Jeg tror, De vil kunne følge mig, hvis jeg i stedet bruger tidens psykologiske terminologi og siger, at der i skolestuen først og fremmest føres en kamp om angst eller tryghed. Jeg tror, den lærer bedst har løst sin opgave, der kan sende børnene ud fra skolen med et sind, der er præget af tryghed overfor Gud og mennesker.

Jeg mener dermed aldeles ikke naiv godtroenhed. Tværtimod. Det drejer sig om en tro, der er stærk nok til at se menneskers og verdens mørke sider i øjnene uden at fortvivle derover og enten isolere sig fra sine omgivelser eller fare frem med grove ord og knytnæve. Man træffer da heldigvis sådanne mennesker, der forstår at bevare fatningen overfor den ondskab, de bliver vidne til, fordi deres tro er stærk nok til, som det hedder, at overvinde verden.

Kunne skolen sende børnene ud i den brogede og forstyrrede verden, udrustede med en sådan holdning overfor det, der møder dem, så tror jeg, den kunne gøre noget bedre og mere virkningsfuldt for at skabe et anstændigt forhold både mellem mennesker og nationer.

Jeg vil ønske Dem held og lykke til at skabe noget af den tro eller tryghed, hvad De nu vil kalde det, som er den vigtigste betingelse for en frugtbar og harmonisk menneskelig tilværelse.

†

MINDEORD

Inger Merete Nordentoft

Inger Merete Nordentoft er ikke mere.

Vi husker hende fra vor seminarietid 1920–23 under seminarieforstander Albeck. –

Hun var ikke et dusinmenneske, men også den gang med et særpræg, der gav sig udslag i hendes optræden og vel ofte uortodokse meninger. Hun syntes til tider svær at komme i kontakt med, – måske efter eget ønske, måske fordi hun havde sit hjem i Tønder. Men når hun deltog i vore sammenkomster, kunne vi dér mærke udslaget af hendes anskuelser og interesse for den fine menneskelige opfattelse, der blev hendes særkende livet igennem. Hun kunne til tider være skarp og stædig, når hun mente, en sag blev grebet forkert an, men hun var en god kammerat, hjælpsom og redelig i sin færd og handlemåde.

Efter seminarietiden kom hun til Københavns skolevæsen, hvor alle kender hendes gerning som F.K.L.s senere formand, som skoleinspektør ved en af de store skoler, som lærebogsforfatter, gammel spejderfører, en tid som aktiv politiker, men først og fremmest som børnenes sande ven og de svages forkæmper, der ikke tålte uretten.

Vi mindes hende som den meget særprægede, begavede kammerat fra seminarietiden, den sejge og dog stille type, som ikke gik på akkord, men havde blikket rettet lige mod det, hun ville.

Chr. Juel Billum
skoleforstander – Kgs. Lyngby.

Ejnar Nielsen

Førstelærer i Hornbæk ved Randers Ejnar Nielsen er død i eftersommeren i år, 58 år gammel.

Han var vor gode kammerat 1921–24, venlig og stilfærdig i al sin færd. Aldrig lod han sig mærke med den overlegenhed i viden og udvikling, han var i besiddelse af i kraft af, at han var student. Vor klasse var en broget forsamling, hvad forudsætninger angik. Ejnar Nielsen ragede op iblandt os. – Sin trofasthed imod os har han siden vist ved at komme til alle de 3 sammenkomster, vi har holdt i Tønder. I Haslev, Bjerringbro og Hornbæk har han virket. I ca. 20 år i en gammel skole under beskedne kår, og nu sidst i nogle år i en dejlig ny centralskole, som han glædede sig meget over. – Inden længe var han nok blevet skoleinspektør. –

Han var ikke bange for at prøve noget nyt, altid optaget af at tjene andre i skole, ungdomsarbejde og kirke, hvor han var en meget fin organist. Han havde det rette tjenersind.

Men først og sidst var han lykkelig i sit hjem. Over for hans hustru og børn vil vi udtale vor dybe medfølelse. Iblandt os fra 1924 vil hans minde lyse på smukkeste måde.

P. Lagoni.

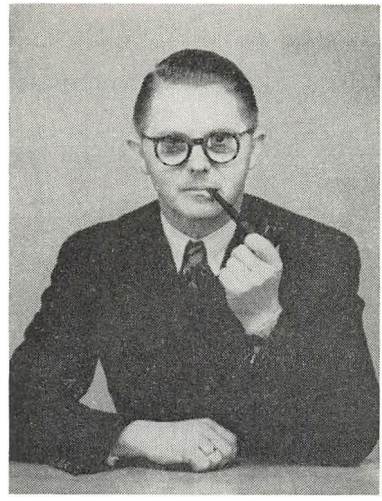
Johannes Ovesen

Pludselig uden forudgående sygdom er Johannes Ovesen, dim. 1930, afgået ved døden fredag den 26. august, kun 51 år.

Han havde været med sin klasse på skovtur dagen før, og endnu om aftenen var han frisk og oplagt. Fredag morgen følte han sig dårlig og blev hjemme og allerede kl. 9,30 kom der meddelelse til skolen, at han var død.

Det er et smerteligt tab for hans hustru og deres to børn, ligesom det var et chok for hans kolleger og for børnene på Mørkhøj skole, hvor han var ansat.

Johs. Ovesen er fra Esbjerg og blev, efter nogle år at have virket som vikar, ansat ved Over Jerstal skole, hvorfra han i 1949 kom til Gladsaxe skolevæsen.

Johs. Ovesen

Her var han meget afholdt af kolleger og børn, hans stilfærdige og milde væsen tiltalte dem, og han var respekteret som en dygtig og retfærdig lærer.

Begravelsen foregik tirsdag den 30. fra Mørkhøj kirke, hvor bl. a. inspektøren udtalte smukke og hjertelige mindeord. Skolens kor sang, og elever fra hans klasse strøede blomster.

Vi, hans klassekammerater for de mange år siden på Tønder sem., vil gerne her udtale et:

Ære være hans minde!

Arthur Jahnke

Jahnke er død.

En sensommerdag fulgte børnene fra den skole i Flensborg, hvor hans virke var, de unge mellem og med hvem han arbejdede og mange venner ham til graven.

Mere ville Jahnke selv ikke have sagt, – måske blot de første tre ord. – Ikke fordi han var fåmælt, men fordi han ikke gik ud over det håndgribelige. – Døden var et faktum. – Kun få gange – og af ganske få – lod han sig trænge ud på randen til det uhåndgribelige i livet.

Hans kone har mistet sin mand.
Hans tre småpiger deres far.
Vi der blev dimitteret i 1952 har i ham mistet en god klassekammerat.
Hjælpsomhed var for ham en menneskelig pligt.
Ærlighed hans væsen.

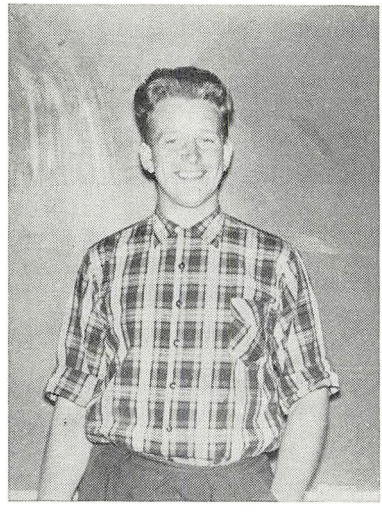
Karl Andresen.

Henning Lausten Thomsen

Sidst i april kunne man i aviserne læse, at en soldat fra Ellum var blevet dræbt under en militærøvelse i Sydsjælland. Det var Henning Lausten Thomsen.

Henning demitteredes i sommeren 1959 og blev indkaldt kort efter, inden han nåede at komme til at virke i skolens tjeneste. Han skulle netop udnævnes til sergent, da han blev revet bort. Igen et af disse for os at se så meningsløse drab på landevejen, netop frygteligt virkende på grund af den pludselighed og brutalitet, de møder os med.

Henning, den rolige, den klippefaste, er ikke mere. Han nåede

Henning Lausten Thomsen

aldrig at lægge sine kræfter i det arbejde, han havde gjort til sit. Vi, der kendte ham gennem fem år på seminariet, har imidlertid her et bekendtskab, der rækker ud over døden. Her var tale om en ung mand med et livssyn, der kunne bære og som blev en ufravigelig rettesnor for ham i en grad, som sjældent ses. Han stod som den urokkelige netop i kraft af sit helt igennem kristne syn på alle ting, den altid velfunderede midt i de ofte højtgående bølger, der blev rejst i diskussioner i og uden for undervisningen, sådan som det nu engang er naturligt på et sted, hvor mange meninger mødes. Aldrig så vi Lausten som den fordømmende over for anderledes tænkende, han var tolerancen selv, en egenskab, der gjorde ham dybt respekteret. Sætte ham til vægs formåede ingen, han var grundfast i sin tro, hjemme i sin bibel som få.

Allerede i sin seminarietid deltog han aktivt i kristent børne- og ungdomsarbejde, men det skulle ikke forundes Henning et arbejde i den danske folkeskole, et arbejde, der for os at se, ville være blevet til stor velsignelse for denne.

Vi vil altid bevare Hennings minde iblandt os.

En klassekammerat.

Uwe Jens Lornsen i Tønder

Af Jens Lampe

Som en følge af generalsuperintendent *Adlers* skolereformer i hertugdømmerne i slutningen af det 18. årh. ophævedes alle latinskoler i Sønderjylland med undtagelse af de lærde skoler i Haderslev, Flensborg, Slesvig og Husum. I de øvrige købstæder og større flækker oprettedes i latinskolernes sted højere borgerskoler, som gav en videregående almendannelse end den, som almueskolerne sigtede på. Også i *Tønder* blev den gamle latinskole nedlagt, idet den ved regulativ af 1803 blev omdannet til en højere borgerskole for drenge. Til denne var knyttet tre lærere med hver sin klasse.

Borger- eller hovedskolen var dels bestemt for borgersønner, som senere ville søge højere uddannelse, og dels for seminaristerne. De vordende lærere skulle det første år af deres uddannelsestid deltage i undervisningen i kantorklassen og have kantoren *Valentin Juhl* til klasselærer. De to sidste år skulle de gå i rektorklassen hos rektor (og seminarieforstander) *Jacob Decker*. Han var teolog og som sådan kyndig i de klassiske sprog. Seminaristerne havde 2 særtimer ugentlig hos hver af lærerne.

Blandt eleverne i årene 1811–13 var *Uwe Jens Lornsen* (el. Lorensen, som var hans egentlige døbenavn. Skrivemåden Lornsen med tryk på første stavelse, som det er almindeligt på frisisk, begyndte han først at anvende i 1815). Han var født i Kejtum på Sild den 18. november 1793 og var altså næsten 18 år, da han i begyndelsen af oktober 1811 ankom til Tønder. Sin første undervisning havde han fået af degnen i Kejtum *Johann Lorenz Petersen*, der også gav ham ekstratimer i latin, og hos den dygtige matematiklærer *Jakob Jakobsen*, som havde gået på Balthasar Petersens præstegårdsseminarium. Oprindelig ville Lornsen have været til søs som sine forfædre, men krigen med England 1807–14, som også totalt lammede søfarten i

hertugdømmerne, forhindrede ham i at begynde denne uddannelse.

Han besøgte den til seminariet nøje knyttede borgerskole sammen med sin 3 år yngre fætter *Uwe Jens Booysen*, der også var fra Kejtum. Begge fædrene, Jürgen Jens Lorensen og Jens Booysen, ledsagede deres sønner til Tønder og sørgede for, at de fik et godt logis hos byfogeden *Jacob Feddersen* i Nørregade 27.

Hensigten med deres indskrivning i borgerskolen var vist ikke, at de skulle uddannes til lærere, men blot den, at de skulle forberedes til optagelse i en lærd skole, hvorfor de fik privattimer hos rektor Decker udenfor den ordinære skoletid i latin. De havde timer fra kl. 8–11 og fra 2–8. Fagene var i begyndelsen: antropologi, geografi, religion, latin, fransk, engelsk, dansk, tegning, regning og naturligvis tysk.

Opholdet i Tønder faldt netop i en krisetid umiddelbart før statsbankerotten, da landmændene fik lave priser for deres produkter og konkurser var en daglig foreteelse. Men Lornsens fader må åbenbart ikke have været i pengetrang. På grund af sønnens flotte manerer og hang til fornøjelser kom de to år i Tønder til at koste faderen over 1200 rigsdaler courant, en anselig sum dengang. Lornsen var iøvrigt ikke nogen god økonom i praksis og kom gang på gang i pengeforlegenheder. Faderen havde den aftale med en hr. Junker*) i Tønder, at denne i nødstilfælde måtte forstrække sønnen med penge, hvis de tilsendte ikke slog til. Lornsen plejede med en vis djærvhed at sige: »Das Geld ist mir wie das, worauf ich trete!« (Karl Jansen: U.J.L., Kiel 1893, s. 162).

Om hans flid vides ikke meget, men et og andet tyder på, at han hverken led af myrernes eller biernes egenskaber, men hurtigt fandt smag i et flot og muntert levned. I et brev til faderen i august 1812 skriver han således, at sanseligheden, som er kilden til mange tusinders fordærv, har haft overhånd hos ham. Den ydede ham så store fornøjelser, at den undertrykte ethvert advarende råb fra samvittigheden, skriver han. – I begyndelsen boede fætteren og han på dobbeltværelse, men i juni 1812 bad han faderen om at foranledige, at de begge fik eneværelse hos byfogeden, da samkvemmet blot gav anledning til mange diskussioner og dermed tidsspilde. At eleverne dengang også kunne andet end terpe latin, viser følgende uddrag af to breve, det første dateret den 6. maj 1812 og det andet fra august samme år (oversat fra tysk):

*) Vistnok tobaksfabrikant Hans Stephan Juncker.

Ømt elskede forældre!

Af nyheder ved jeg intet andet at fortælle Eder, end at nogle af mine skolekammerater er sande gutter. Hør engang. Når jeg går i skole (bliv ikke bange, det er kun en spøg), så er jeg stadig uvis på, om mine egne fødder vil bære mig ud af skolen igen, eller om andres fødder vil bære mig. Nå, en trøst er det, at skolen er på kirkegården. I tænker vel på, hvilken livsfare jeg og mine kammerater er udsat for. Hvad mener I vel, for omtrent 8 dage siden gjorde man sig den fornøjelse af affyre en kanon i regnetimen hos hr. Jensen. Det forstår sig, det var ingen rigtig kanon, men et kanonformet trærør, som var fyldt med krudt og anbragt bag ved ovnen (formodentlig inden skolen begyndte). En antændt svamp var lagt således tilrette, at den tilsigtede virkning snart blev tilvejebragt. I kan let tænke jer, at den slags slet ikke vil blive tålt. Direktionen forsøger også på alle mulige måder at finde gerningsmændene. Sandsynligvis vil dette også lykkes, og en bortvisning fra seminariet for stedse vil uopholdeligt blive straffen for dem, der har iværksat løjerne. Da vi til pinse har omtrent 14 dages ferie, vil de herværende sildringer komme hjem et par dage og blandt disse tre vil også være

Eders underdanige søn U. Lorensen.«

(Den omtalte regnelærer hr. Jensen var *Claus Jensen*, f. 1742 i Kær, Ulkebøl sogn på Als. Han blev skrive- og regnemester i Tønder og degn ved Kristkirken 1774. Han døde d. 10. dec. 1813. – Den tredje sildring, som nævnes, er *Jens Hansen*, også fra Kejtum. Han dimitteredes efteråret 1812 med 1. karakter og blev senere organist og lærer i Haderslev, hvor han virkede fra 1814–50).

I det andet brev skriver han hjem: »Jeg har ikke befundet mig rigtig vel i de sidste omtrent 8 dage, og jeg troede, at en stærk motion ville bringe mit velbefindende igen. Jeg valgte derfor til min rekreation en hest, men med valget var det ikke let, for jeg savnede midlerne til at opfylde dette ønske, nemlig pengene, som jeg har manglet i 3 uger. Jeg tænkte nærmere over sagen og fandt efter moden overvejelse, at min fader sikkert ville billige, at jeg bad hr. Junker om at låne mig pengene og så foretog ridtet. Jeg gjorde det, forlangte 5 rdl. og fik dem.

Jeg havde nogle dage haft det forsæt, men udsat det, indtil min ven J. Hansen endelig kom til mig og sagde: »Du sagde sidst, at du

ville ud at ride. Det er jo ikke blevet til noget. Nu er der nogle, som vil ride til Closter (Løgumkloster), rid nu med dem.« Jeg besluttede straks at gøre det, og se kun! Nu er jeg frisk og sund. Hvor meget har man ikke at takke de kære penge for! I Closter så jeg resterne af 13 nylig brændte huse. På tilbagevejen hvilede vi os lidt ud i skyggen af nogle træer i en lille lund mellem Closter og Tønder, og i et nærliggende bondehus erhvervede vi os noget syrnet mælk, som vi lod os smage vel. Derpå red vi igen til Tønder. Træt lagde jeg mig ned på min seng, vågnede frisk igen, men temmelig stiv. Men nu har stivheden helt forladt mig, så jeg er i stand til at ledsage min landsmand Carsten, af hvem I vil modtage dette brev, til fods til Emmerlev i morgen, da der ingen skole holdes. Mange fornøjelige timer har vi 4 sildringer oplevet her i Tønder, men snart vil Carstensen og Hansen tage afsked med os og forlade Tønder, og Uwe og jeg bliver alene tilbage og i det samme hus, i hvilket vi nu befinder os. Vi har igen, som I ved, hver fået sit værelse, og begge disse værelser ligger ved siden af hinanden.

Hvor mange penge betaler I for Eders søn? Hvor mange bekvemmeligheder i livet ofrer I for min skyld? Hvor meget har I udbetalt for mit herværende ophold i det forløbne år! Mon jeg også har benyttet lejligheden til fremskridt i nyttige kundskaber, som I har bekostet? Jeg ryster ganske vist ikke for svaret, men alligevel havde jeg kunnet benyttet dem meget bedre.«

– I april havde han været til en oprykningsprøve i religion, latin, fransk, engelsk og geografi. De andre fag havde han måttet opgive i årets løb: »Die Zeit erlaubte es nicht, mit den andern Wissenschaften fortzufahren,« skrev han til sin fader.

I september 1813 drog han så til domskolen i Slesvig, hvorfra han blev student 1816. Om hans senere skæbne skal kun kort fortælles, at han efter studier i Kiel og Jena blev embedsmand i det tyske kancelli i København i en årrække, hvor dansk åndeligt liv blomstrede. »Og det bliver altid Uwe Lornsens skam, som det blev hans skade, at han blev stående udenfor alt dette som den samme rå tyske student, han var ved sin ankomst,« siger H. Rosendal, der iøvrigt – som hans danske biograf, Th. Graae, – gerne vil indrømme, at han trods alt øvede en betagende indflydelse på de fleste, han kom i berøring med, ved sin beslutsomhed, sit initiativ og sin handlekraft. Han var stadig pint af den sygdom, han havde pådraget sig i sin pure ungdom og grebes med mellemrum af depressioner, der grænsede til vanvid, især efter at han var kommet i tanker om, at syg-

dommen var smitsom. Derfor søgte han i 1830 embedet som landfoged på sin fødeø og fik det. Samme år udsendte han sin brandfakkel, pjecen »Über das Verfassungswerk in Schleswig-Holstein« (5. 11. 1830) og rejste heri den slesvig-holstenske sag og fremsatte det program, som senere blev bevægelsens: Slesvig-Holsten og Danmark skulle kun være forenet ved en personalunion, de skulle blot have konge og fjende fælles med Danmark. Om en total løsrivelse var der ikke tale, hvad mange af hans arvtagere, f. eks. Wilhelm Jürgensen (alias Asmus von der Heide) er tilbøjelige til at ville glemme. I en meget ensidig pjece »Land meiner Liebe« (Rensborg 1953) har sidstnævnte beskæftiget sig med grænsespørgsmålet og derved atter forsømt en lejlighed til at tie stille. Han benytter sig af Lornsens motto »Unser Recht ist so klar wie die Sonne«, men den 60-sidede pjece er så fuld af fortielser, fordrejelser og forvanskninger af kendsgerninger, at man mere kommer til at tænke på solformørkelse end reel oplysning. »Lornsen wirft allen geschichtlichen Ballast über Bord ...« skriver Asmus von der Heide s. 15 i pjecen. Det har han åbenbart også selv gjort! Lornsen gik som liberalist ind for, at jøder skulle have alle en statsborgers rettigheder. Her har han altså ikke virket som læremester for Asmus von der Heide og andre, der i sin tid stod som nazismens moralske garanter. – Selv om Lornsens pjece – set med nutidsøjne – var ret mådeholden i sine krav, kunne synspunkterne naturligvis ikke tolereres under et enevoldsstyre. Lornsen blev arresteret af politimester og herredsfoged Drøhse, Tønder, idømtes fængselsstraf og kom til at sidde i Rensborg og senere på Frederiksort. Men hans initiativ bevirkede, at spørgsmålet for alver blev taget op i statsrådet. I juni 1832 slap han fri og rejste kort tid efter til Brasilien, hvor han levede nogle år i trist tungsind. Den 13. februar 1838 endte han på Genèversøens bred sit liv for egen hånd.

»Hans vilde ungdomsliv, hans uhistoriske frihedsbegejstring, hans selvforskyldte lidelser og hans tragiske endeligt afspejler på mange måder den politiske slesvig-holstenismes historie,« skriver H. Rosendal.

Men hvordan blev nu hans tanker modtaget her i landsdelen og »in der altdeutschen Stadt Tondern«?

Da Lornsen i oktober 1830 forlod København med dampskibet »Caledonia« for at tage til Sild, foretog han først en rundtur i Slesvig, dels for at lancere sine ideer og dels for at agitere for dem. I Kiel gik det helt godt. I Flensborg havde han ikke held og endnu mindre i Tønder. Da han ved sammenkomsten hos sin gamle klasse-

kammerat fra domskolen i Slesvig og senere studenterkollega, daværende seminarierektor *Chr. August Bahnsen* forsøgte at komme i forbindelse med meningsfæller, fandt han ikke den forventede støtte. Først en halv snes år senere begyndte stemningen i Tønder at vende sig til ugunst for Danmark. I første omgang var det et ret begrænset antal af den tyskdannede overklasse, han vandt for sagen, især godsejere, prokuratorer og embedsmænd.

Men han fik betydning for Tønder og især dets seminarium på en helt anden måde, nemlig ved som kontorchef i København at forberede og gennemføre nyttige reformer, som var tiltrængt. I et brev til faderen, dateret den 11. januar 1830 skriver han bl. a.: »Es fehlt sehr an guten Schullehrern auf Sylt und auch Bleickens Privatlehrer ist nicht vom rechten Schlage. Den jungen Hansen*) kenne ich zwar nicht näher, aber ich erwarte auch von ihn nichts Sonderliches. Wir haben hier in diesem Herbst eine veränderte Organisation mit dem Tonderschen Seminar vorgenommen und hoffen dadurch dem Lande für die Zukunft tauglichere Subjecte zu liefern als bisher.«. Akter i det slesvig-holstensk-lauenborgske kancelli fra 1826–30 såvel som det nye regulativ (aftrykt i H. Eckert: Gründung und Entwicklung des kgl. ev. Schullehrer-Seminars in Tondern, Slesvig 1888, s. 30–45) giver os et indtryk af, hvad det nye bestod i. Seminariet blev løst fra afhængighedsforholdet til byens skoler, fik sine egne lokaler i Østergade 4, hvor de endnu ligger og fik sin egen leder. Det blev nu et kongeligt seminarium og som sådant en statsinstitution.

Lornsen hævdede atter og atter i skrift og i tale, at Slesvig-Holsten var et tysk land, og at befolkningen var tysk. Men det mærkelige var jo, at han selv tilhørte et tredje folk, som af oprindelse hverken var dansk eller tysk, nemlig det frisiske, som har sit særlige sprog og sin egen særprægede folkekultur. Hvordan kunne han, som havde opholdt sig 2 år i Tønder, hvor der dengang gik adskillige dansktalende nordslesvigere på seminariet, hævde, at hele Slesvig var tysk og tysktalende? Kendsgerningerne omkring 1830 var jo, at af Sønderjyllands ca. 330.000 indbyggere var de 185.000, altså over halvdelen, dansktalende. Ganske vist var mange af de dannede dengang blevet fortysket ved universitetet i Kiel eller ved forbindelser med købmænd sydpå, og ganske vist var regeringen, den højere dannelses og til dels kirkens sprog tysk, men i Nordslesvig nord for Flensborg og Tønder taltes der dog dengang dansk af hele den ind-

*) Hansen = Chr. Peter Hansen, f. 1803 i Vesterland på Sild, dim. Tønder 1827, lærer i Kejtum, hvor han efterfulgte sin fader Jap Peter Hansen.

fødte befolkning, ligesom dansk var det daglige sprog i store dele af Mellemslesvig. Lornsen må naturligvis også under sit fængselsophold have læst professor Chr. Paulsens skrift »Über Volksthümlichkeit un Staatsrecht des Herzogthums Schleswig« (som iøvrigt blev oversat af seminarieforstander Chr. August Bahnsen). I hvert fald findes i et brev til Hegwisch af 20. 12. 1832 – altså efter udgivelsen af Paulsens bog – følgende udtalelse: »... Men enighed er kun tænkelig ved at anerkende, om ikke den fulde historiske, så dog den naturlige ret, – det kunne komme dertil, at vi afstod amterne Haderslev, Løgumkloster og Aabenraa.« Det er første gang, at spørgsmålet om en national deling af Slesvig dukker frem. Men om denne erkendelse var en frugt af Tønder-opholdet, af læsning af Paulsens bog eller af erfaringer fra rundrejsen i Sønderjylland, bliver vel aldrig opklaret.

LITTERATUR:

Karl Jansen: Uwe Jens Lornsen. Ein Beitrag zur Geschichte der Wiedergeburt des Deutschen Volkes. Kiel 1895.

Wilhelm Jessen & G. E. Hoffmann: Uwe Jens Lornsens Briefe an seinen Vater. Breslau 1930.

H. Eckert: Gründung und Entwicklung des kgl. ev. Schullehrer-Seminars in Tondern. Slesvig 1888.

Th. Graae: Uwe Jens Lornsen. København 1891.

H. Rosendal: Træk af Danskhedens historie i Sønderjylland. København 1919.

Chr. P. Hansen: Notizen zu einer Lebensbeschreibung des Kanzleiraths Uwe Jens Lornsen. Hamborg-Altona 1840.

Wilhelm Jürgensen: Land meiner Liebe. Rensborg 1953.

Tønder gennem Tiderne I–II (Skrifter, udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland) 1943–44.

Volquart Pauls: Uwe Jens Lornsens Briefe an Franz Hermann Hegewisch. Slesvig 1925.

DET NYE TØNDER

Ved Kastanieallé, mellem Ribelandevej og Carstensgade, har et boligselskab bygget 15 ens enfamiliehuse og har en karré under opførelse.

Vi må udbygge Nordslesvig uanset fremtidens markedsplaner

Med forfatterens tilladelse bringer vi her redaktør, cand. polit. Bjørn Svenssons artikel fra bladet HANDELSNYT, decbr. 1959. Bladet har velvilligst lånt os klichéer til illustrationerne.

Der har været uenighed om, hvad det ville komme til at betyde for Sønderjylland, hvis Danmark tilsluttede sig de seks. Grænsen ville blive udvisket, men ville strømmen gå fra de tæt befolkede områder syd for grænsen til de tyndt befolkede nord for, eller ville den gå modsat vej mod de befolkningscentrer, hvor det vinker med liv og foretagsomhed?

Dansk tilslutning til de syv vil – hvis opdelingen af Vesteuropa bliver varig – trække en ny grænse gennem det gamle grænseland Sønderjylland, grænsen mellem to markedsområder. Da gælder det om, at de økonomiske forhold nord for denne grænse ikke bliver ringere end syd for. F. eks. vil en landbrugskrise i Nordslesvig altid betyde en national svækkelse, navnlig ifald de sydslesvigske bønder samtidig kan nyde godt af en fortsat tysk landbrugsbeskyttelse.

Bliver der endelig tale om en senere sammensmeltning mellem de to markedsområder, vil vi først opleve at få en ny grænse trukket gennem landsdelen for senere at se de skillende grænser brudt ned. Fremtiden rummer mange spørgsmålstegn. De behøver ingen opremsning. Enhver må kunne se betydningen af, at Nordslesvig erhvervsmæssigt udbygges på dansk grundlag. Det særlige behov for en udvikling af denne landsdel er dog ikke fremkaldt af markedsplanerne. Det har været anerkendt, lige siden landsdelen blev genforenet med Danmark i 1920, og behovet manifesterer sig i et sønderjysk erhvervsråd en halv snes år før andre landsdele fandt på at koordinere bestræbelserne for egnsudvikling.

Da hedeby var landets handelscentrum

Sønderjylland har ikke altid været bagefter det øvrige Danmark. Engang var Hedeby landets handelscentrum, for her var Jylland

smalt. Benyttede man Trene og Slien, kunne man nøjes med at føre varerne i øst–vest-handelen et par mils vej over land og dermed blive sparet for den farlige sejltur nord om Skagen. Senere var det nord-syd-handelen, der gav penge. Marsken i hertugdømmerne var mellemstation for studedrifterne, her blev studene fedet, og her havde man afsætningsmarkedet i Hamborg, som igen kunne sælge til Holland og England. Også svinene blev drevet sydpå, og jyderne var i den grad indstillet på studevejen, at de forholdt sig afvisende, da der midt i forrige århundrede blev slået til lyd for de engelske svineracer; de var ikke langbenede nok til at kunne transportere sig selv til hertugdømmerne!

Jernbanen var ikke Nordslesvig nådig

Men jernbanen var ikke Nordslesvig nådig. Det blev kun til gennemkørsel uden om de nordslesvigske købstæder. Den store engelske jernbanebygger, der havde Skandinavien som domæne, sir Morton Peto, foreslog i 1855, at hovedbanen i Jylland skulle lægges på højderyggen, med sidebaner ind til byer som Aarhus og Horsens. Det blev dog anderledes undtagen i Nordslesvig. Her kom stambanen til at følge højderyggen, fordi det var næsten umuligt at føre den ind gennem højderne om Aabenraa og meget bekosteligt at føre den ned over Haderslev. Disse to byer og Tønder fik dog tilslutning til hovedlinien med sidebaner 1866–68, medens Sønderborg måtte vente helt til 1901.

Ingen af de nordslesvigske byer fik den kombination af havn, hovedbane og hovedvej, som var så godt et udgangspunkt for de nørrejyske østkystbyer. Tønder havde ikke længere en havn, Haderslev kun en dårlig, og Sønderborgs havn lå sammen med byen på ø-siden, medens stationen, da byen endelig fik stikbane til hovedlinien ved århundredskiftet, lå på fastlandssiden. Sejlskibstiden bragte blomstring til Aabenraa og Sønderborg, men byerne lod sig slå ud af søfartens overgang til damp og jern; handelsflåderne skrumpede ind, og skibsbyggeriet forsvandt.

Maskinblonderne fortrængte kniplingerne

Der blev ingen basis for industri. F. eks. lykkedes det ikke Tønderegnen at skabe en tekstilindustri på grundlag af kniplingerne, der dog havde beskæftiget tusinder af kniplepiger og givet kniplekræm-

De tyndt befolkede egne i marsken venter på udbygning

merne kapital og handelsudsyn; man kunne ikke gøre Hammerum herreds hosebindere kunsten efter, da maskinblonderne fortrængte kniplingerne.

Med afståelsen i 1864 var Nordslesvigs skæbne beseglet, også økonomisk. Fra 1860 til 1921 voksede den nordslesvigske befolkning kun med 16.300. Var de nordslesvigske købstæder og landkommuner vokset i samme tempo som kongerigets, skulle tilvæksten have været over 100.000. Men hverken i by eller på land kunne man følge med syd for Kongeåen.

Blev en afkrog af det tyske rige

For at udvikle handelen vestpå var der allerede 1854 bygget en tværbane fra Flensborg til Tønning ved Eiderens munding, og en ny var under overvejelse med endestation i en påtænkt havn, »en verdenshavn«, ved Ballum eller på Rømø. Efter 1864 kom den planlagte Englandslinie naturligvis til at ligge nord for Kongeåen, Esbjerg til gavn, og fra at være en hovedhandelsvej for Danmark til

markedet mod syd var Sønderjylland blevet en udkant af det tyske rige, en afkrog. Landbruget kom med under de tyske beskyttelseslove og fik ikke sporerne i siden som det danske, der var pisket til at søge nye veje. Det fødselsoverskud, som det ekstensive sønderjyske landbrug ikke kunne give arbejde til, kunne heller ikke finde beskæftigelse i landsdelens byer; de kunne ikke gøre sig gældende i konkurrencen med de store industribyer sydpå. Også som reaktion imod den tyske militærtjeneste og voldsregimentet var udvandringen meget stærk. 60.000 udvandrede fra Nordslesvig under fremmedherredømmet.

Man tog kreditten fra sønderjyderne

Men stagnationen i Nordslesvig var allerede begyndt inden 1864. De nationale modsætningsforhold, der animerede Danmark til at frigøre sig fra Hamborgs økonomiske overherredømme, blev økonomisk til gavn nord for Kongeåen, men ikke syd for. Nordslesvig blev i kreditmæssig henseende overladt til sig selv. Kieler Omslag, Nordtysklands store kreditcentrum for fast ejendom, afslog at låne ud til Nordslesvig under henvisning til, at obligationerne her ikke længere udfærdigedes på tysk. København fandt det for vanskeligt at vurdere pantesikkerheden og følte sig fremmed overfor hertugdømmet Slesvigs særlige retsregler, og da sønderjyderne søgte at få adgang til de nys etablerede nørrejyske kreditforeninger, blev de afvist. Først da Den vest- og sønderjyske kreditforening oprettedes i 1860, blev deres ønsker imødekommet, men retsreglernes forskellighed medførte, at den praktiske betydning blev ringe. Medens diskonto- og lånekasser rejste sig trindt om i Kongeriget i 1850'erne, strandede tilsvarende bestræbelser i Nordslesvig på den hindring, at man her i landsdelen manglede en veksellov, som kunne gøre vekslen til andet end en simpel gældsforskrivning. De sønderjyske købstæder måtte vente endnu en snes år på at få banker.

Den dansk-tyske konkurrence både styrkede og svækkede

Der kunne ligge både en styrkelse og en svækkelse i det nationale konkurrenceforhold under fremmedherredømmet. Der opstod tyske og danske banker, tyske og danske sparekasser, en by kunne af nationale grunde få et dansk bryggeri ved siden af det tyske, og et sogn kunne få et tysk mejeri ved siden af det danske. Det var svært for en egn at løfte i flok.

Fremmedherredømmet sluttede med en verdenskrig, der tvang

Grøblemaskinen indvinder nyt land i vadehavet

landsdelen i knæ. Alle våbenføre mænd blev trukket ud af deres erhverv, de unge lærte – som det er sagt – ikke andet end krigerhåndværket, og da Nordslesvig blev genforenet med Danmark, var det et erhvervsliv, der var udpint og forsømt som følge af den tyske krigsførelses krav, der skulle omstille sig til nye forhold. Realkapitalen var for en stor del blevet til kontante tyske mark, der mistede deres værdi, og kronelån blev i betydelig udstrækning optaget på et ugunstigt tidspunkt. Det var dyrt at få hjulene igang igen, og det var tungt at få dem over i et nyt spor. Det er jo en virkelig omvæltning, der sker, når en landsdel bliver flyttet fra et økonomiområde til et andet. Landbruget måtte stille om fra ekstensiv til intensiv drift og flytte afsætningen fra det beskyttede tyske marked til det engelske verdensmarked. Den sønderjyske købstadhandel måtte se en del af oplandet gå nordpå, da Kongeågrænsen blev slettet, og Tønder mistede den sydlige del af amtet, der blev på den tyske side af grænsen. Til gengæld gik Flensborgs nordlige opland til Danmark, hvor både Sønderborg og Aabenraa – foruden Graasten – fik part i det.

Der måtte findes på nye fabrikationsmuligheder

Industrien problemer kan vi illustrere med et eksempel fra en klædefabrik, Schaumanns klædefabrik i Haderslev: »Da en del kunder gik tabt ved den nye grænsedragning, var det nødvendigt at erhverve sig nye kunder i det gamle land, men smagsudviklingen var foregået hurtigere nord for den gamle grænse end syd for, hvorfor der ikke var store salgsmuligheder for de solide, men grove varer, som virksomheden havde fundet anerkendelse for i Sønderjylland. Da der samtidig sporedes en voldsom tilbagegang af »bønderarbejde« (d.v.s. kundernes uld, der blev forarbejdet eller byttet med færdige varer), som udgjorde en væsentlig del af omsætningen inden genforeningen, måtte der findes på nye fabrikationsmuligheder.«

Den industrielle udvikling udeblev

Den danske stat har hjulpet godt med til at bringe Nordslesvig på fode. Der blev givet valutaerstatning og oprettet særlige låneinstitutioner, landbruget er fremmet med hensyn til jordforbedring, jordfordeling og udstykning, hver af de nordslesvigske købstæder har fået et gymnasium o. s. v. Men den industrielle udvikling, der skulle give beskæftigelse til landsdelens fødselsoverskud, udeblev.

Man kunne måske have ventet, at Nordslesvig med den tvesprogede befolkning, med kendskabet til tyske forhold og beliggenheden op til Tyskland kunne være blevet en udfaldsport for det danske erhvervsliv sydpå. Men dengang var den danske industri ikke synderlig eksportindstillet, og desuden holdt man sig af frygt for en grænseflytning tilbage med investeringer i grænselandet. Efter de nazistiske stormløb i 1933 foretrak selv sønderjyske kapitalister at stikke penge i ejendomskøb nordpå. Den hemmende usikkerhed omkring landsdelens fremtid øvede sin indflydelse mellem de to verdenskrige som i tiden mellem de slesvigske krige.

I dag er situationen en anden. Skønt markedsudviklingen har fået danske industriforetagender til i højere grad at koncentrere deres overvejelser omkring den mulighed at placere filialer syd for grænsen end nord for, er det ikke des mindre tiden under og navnlig efter den anden verdenskrig, der har givet Sønderjylland det bedste håb om at komme på linie med det øvrige land, som det også bekræftes af befolkningsudviklingen. Den procentvise tilvækst var således:

	1860–1910 %	1910–40 %	1940–55 %
Nordslesvig	13	13	13
Øvrige Danmark	71	33	16

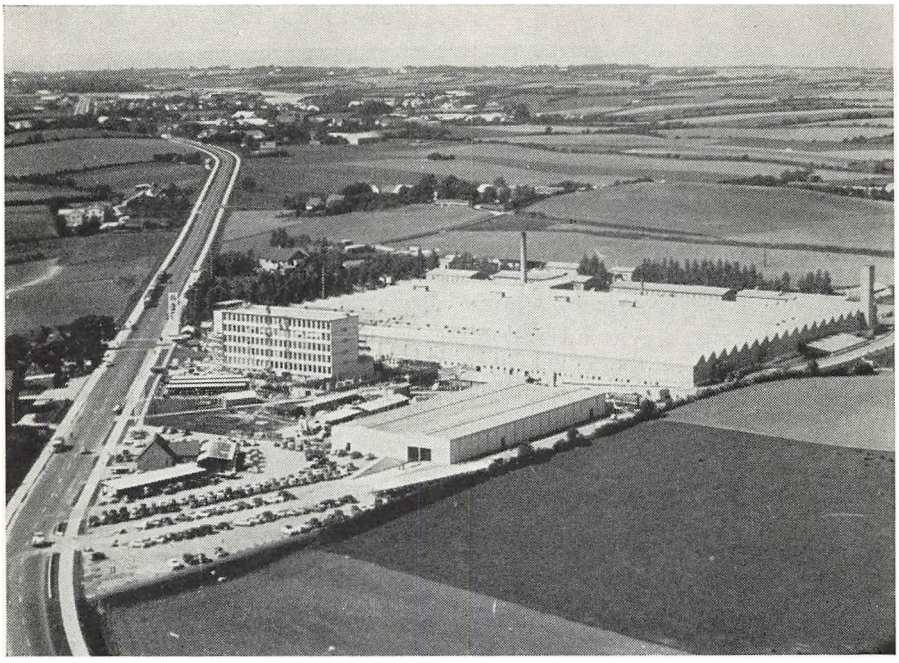
Det vil ses, at tilvæksten i Nordslesvig i hver af de tre perioder udgjorde 13 pct., skønt det første tidsrum strakte sig over 50 år, det næste over 30 og det tredie kun over 15 år. Afvigelsen fra Kongerigets udvikling er iøjnefaldende. I betragtning af at hovedstadsområdet med den stærke udvikling tæller med her, kan det roligt siges, at Nordslesvig er kommet ind i en udvikling, der står på højde med andre danske provinsers.

Rummer både det stærkest og det mindst industrialiserede område

Imidlertid er goderne ulige fordelt. Nordslesvig rummer indenfor sine problemrammer hele den danske modsætning mellem øst og vest, mellem det stærkt voksende Sønderborg amt, som udenfor hovedstadsområdet ligger næsthøjest med hensyn til industrialiseringsgrad, og i vest det folketomme og næsten industriløse Tønder amt, landets tyndest befolkede. Iøvrigt er Nordslesvig den eneste landsdel, der har større industri i sognekommunerne end i købstæderne, med en lønudbetaling i 1955 på 45 mill. kr. af det samlede beløb for landsdelen på 80 mill. Det er ikke Danfoss, der er ene årsag til dette bemærkelsesværdige forhold. I Tønder amt har sognekommunerne ligesom i Sønderborg amt størsteparten af industrien, og i Haderslev amt deler købstad og sognekommuner lige over. Men det er naturligvis Danfoss, der dominerer billedet.

Danfoss-eventyret førte også andet med sig

Danfoss blev grundlag i 1933 i Elsmark, Havnbjerg sogn, langt fra bane og havn, fordi den unge ingeniør Mads Clausen dér kunne få et loftskammer på sin faders gård. Her skabtes – en snes kilometer fra byen – Sønderborgs største arbejdsplads, et ellers uset forhold. Væksten ligger efter krigen. I 1945 beskæftigede virksomheden knap 200, i dag over 4000. Desuden er der etableret en datterfabrik lige på den anden side af grænsen, i yderkanten af Flensborg. Det er klart, at megen foretagsomhed følger i kølvandet på sådan en virk-

Danfoss' store virksomhed i Elsmark

somhed. Et morsomt eksempel er J. Freudendahl, der var beskæftiget hos Danfoss, da han brød ud og i 1951 startede den succesrige selvbinderfabrik i Sønderborg; så hurtigt skifter situationen, at det kunne gøres otte år efter, at det i en bog om dansk industri blev konstateret, at »det danske marked for selvbindere er ganske simpelt for lille til, at en fabrik kan klare sig i konkurrencen med de tyske og amerikanske.«

Startede som Flensborg-filial

Den eneste af Sønderborgs dominerende fabriksvirksomheder, der stammer fra tiden før genforeningen, er margarinefabrikken, grundlagt 1889. Den næstældste af de store virksomheder, Møller & Co., skylder grænsedragningen sin eksistent. Firmaet – der var på nippet til at blive etableret i Haderslev og kun ved et tilfælde kom til Sønderborg – blev oprettet ved genforeningen som filial af et Flensborgfirma, som på den måde ville bevare sit nordslesvigske marked. Oprindelig drev det kun grossistvirksomhed indenfor beklædningsbran-

chen, men da omsætningen steg, optog man i 1939 fabrikation af tricotage og senere også af bomuldskonfektion. Firmaet er forlængst blevet selvstændigt. Fra omtrent samme tid sammer byens største fabrik, kamgarnspinderiet, der blev oprettet i Sønderborg, fordi der stod egnede lokaler til rådighed fra en netfabrik, som forlagde residensen til København.

Derefter kom en lang pause (hvori Haderslev overtog den industrielle førerstilling), inden skibsværftet i Sønderborg blev oprettet; det skete under den anden verdenskrig. Senere kom som nævnt selvbinderfabrikken, og den sidste af de førende virksomheder er ganske ny, en krydsfinérfabrik, som er lagt der af et københavnsk aktieselskab, bl. a. fordi store skibe kan gå fra afrikanske havne til 50 m udenfor fabrikken og losse direkte i virksomhedens tømmergård, og fordi Sønderjylland ligger godt for en fabrik, der lever af både eksport og indenlandsk salg. Endelig står Danfoss bag oprettelsen af en mejetærskerfabrik, som sikkert hurtigt vil melde sig i selskabet af store virksomheder.

Kunne lige så godt være blevet Tønder

Margarinefabrik, skibsværft og krydsfinérfabrik skylder havnen deres placering. Resten kunne for den sags skyld lige så godt have ligget i Tønder. Og hvis Mads Clausens fødested med det ledige loftskammer havde ligget vesterude, havde Tønder nok også fået sin part af den industrielle udvikling. Det ville have været vanskeligere at mobilisere den store arbejdsstyrke i det sydvestlige hjørne. Til gengæld er der mere albuerum end på en tæt befolket ø.

Danfoss har leveret et slående bevis på den udvikling, der har gjort megen industri uafhængig af jernbane og havn. Det skulle betyde muligheder også for Tønder amt. Det største industrielle handicap her er næppe manglende ydre betingelser, men dels dette, at man skal kæmpe imod strømmen, der går fra vest til øst, og dels at Tøndergnen ikke har industri i forvejen. Man knytter på egnen forhåbninger til den betydning, en fiskerihavn på Rømø kan få.

Industri føder mere industri

Industri føder mere industri. Tidligere blev virksomheder store ved selv at tage sig af det hele. Nu bliver man stor ved at specialisere sig, og derved bliver der behov for underleverandører, for hjælpeindu-

strier, både når en virksomhed er i begyndelsesstadiet, og når den bliver stor.

Det er i stor udstrækning tilfældigheder, der har koncentreret den industrielle succes i Sønderborg, men eksemplet smitter, og den industri, som allerede findes, vil trække mere til. Sønderborg er over det døde punkt. Måske kan det stille de andre sønderjyske købstæder i skyggen, måske kan det tværtimod hjælpe dem samme vej. Tiden vil vise det.

Bjørn Svensson.

DET NYE TØNDER

Brødrene Eegholms moderne forretningsejendom ved Ribelandevej.

En Tønder-seminarist for hundrede år siden

Af Jens Lampe

I de sønderjyske skolekrøniker, hvis førelse blev påbudt af de preussiske myndigheder ved forordning af 14. august 1880, er der hist og her givet ret omfattende biografiske oplysninger om de lokale lærere. Desværre er mange af skolekrønikerne bortkommet, men på landsarkivet i Åbenrå opbevares en del af dem, og de afgiver i mange tilfælde et fyldigt og interessant materiale til belysning af skolernes historie, især under fremmedherredømmet.

I Nustrup skoles krønike fortæller en af lærerne endog om sin seminarietid i Tønder. Hans navn er *Chr. Jensen Haue*, f. i Hoptrup den 21. 3. 1838 som søn af parcellist (og senere kommuneforstander i Kastrup ved Gram) Jens Hansen Haue og Kjesten Christensen. 1843 flyttede han med sine forældre til Kastrup, hvor han blev undervist i den derværende landsbyskole. Efter sin konfirmation i Gram kirke 1852 arbejdede han i 3 år som tjenestedreng hos bønderne og siden som hjælper hos sin far. Sommeren 1857 blev han forberedt til optagelse på seminariet af lærer Billum i Kastrup, men hjalp stadig med arbejdet hjemme. Efter en kort tid som hjælpelærer i Kastrup blev han nytår 1858 optaget på seminariet i Tønder. Han var da næsten 20 år. – Men lad ham nu selv fortælle:

»De nødvendige penge til bestridelse af udgifterne ved det treårige ophold havde jeg ikke, thi hvad jeg havde tjent som tjenestedreng havde mine forældre fået, og af dem havde jeg kun modtaget de nødvendige klæder. Aldrig har jeg haft mere end 2 sæt tøj, et til arbejdsbrug og et til søndagsbrug. Men da jeg skulle på seminariet, fik jeg af mine forældre et nyt sæt tøj og 3 nye skjorter. Det var alt, hvad jeg modtog fra mit hjem, ikke fordi mine forældre ikke undte mig mere, men de havde ikke mere at give, for jeg var den ældste af 9 børn, og mine yngre søskende skulle opdrages. Ejendommen var kun lille og gælden var stor, for mine forældre havde i begyndelsen ikke

haft andet end, hvad de medbragte som tjenestefolk. En velhavende bonde i Kastrup, S. Frydendahl, havde lovet mig at forstrække mig med de nødvendige penge. Jeg skulle så tilbagebetale de udbetalte penge, når jeg var færdig med seminarieuddannelsen og havde fået et lærerembede. Indtil da skulle lånet være rentefrit.

I den første tid forekom seminariet mig mærkeligt. Vi havde dygtige lærere: forstanderen hr. Kühnel og andenlæreren hr. captajn Thurah, begge var cand. theol. Ved undervisningen blev der kun benyttet frie forelæsninger, af hvilke vi hver dag havde 4–5 at huske på. Jeg ville gerne høre dem og var af den grund opmærksom, men efter nogle dages forløb var foredragene som helhed glemt, og jeg kunne kun huske enkelte brudstykker. Vi blev ikke egentlig eksamineret i, om vi havde husket og forstået det hørte. Det skulle vi vise gennem vore skriftlige arbejder. Men når vi 8–14 dage efter skulle skrive en stil eller et referat over et tema, som vi havde hørt, var det mig slet ikke muligt at sammenfatte det hørte til en helhed. Jeg havde den ubestemte følelse, at jeg alligevel ikke kunne udtrykke klart, hvad jeg havde hørt, og at man skulle høre så længe, at man så at sige blev smittet af det hørte, ind til det klæbede sig fast i sjælen og blev ens ejendom. At vi skulle arbejde med at tilegne os så lange foredrag, kunne jeg ikke forstå. Jeg gjorde derfor mine sager dårligt det første kvartal. De skriftlige arbejder var under al kritik og jeg kunne derfor ikke rykke op i 2. klasse til påske, som det oprindelig havde været meningen, men jeg måtte forblive på seminariet endnu i hele tre år. Sammen med mig måtte 5 elever gå om.

Men nu gik det pludselig op for mig, hvorledes jeg skulle forholde mig til sagen, og så snart det blev tydeligt for mig, kunne jeg også skrive ordentlig stil, og det var jo – som før nævnt – hovedsagen.

Det andet år måtte vi også gengive det hørte mundtligt. Det faldt mig særdeles svært. Det susede altid for mine ører og jeg kunne ikke fastholde tankerne, når jeg hørte min egen stemme. Derfor talte jeg altid meget spagfærdigt, og jeg er ofte af den grund blevet dadlet. Det blev ikke bedre, da vi det tredje år skulle til at begynde med praktik, den såkaldte katekisation. To gange om ugen kom 8–10 børn fra borgerskolen på seminariet, og med dem skulle vi gennemgå de forud udarbejdede dispositioner. Temaet var som regel et skriftsted. Vi havde slet ingen lejlighed til praktisk undervisning i lærebogen (katekismus) eller bibelhistorien. En følge deraf var også, at ingen af os ved dimissionen kunne undervise praktisk. Dette måtte først læres ved øvelse i skolen.

Efter mit 3¼ års ophold på seminariet blev jeg dimitteret påsken 1861 med hovedkarakteren »Meget duelig«. Opholdet havde ialt kostet mig 1500 Mark. Men et år fik jeg et stipendium på 189 Mark, men kun for det første kvartal betalte jeg undervisningspenge. For kost, logi og varme havde jeg betalt 360 Mark pr. år. Deraf kan man se, hvor meget jeg havde tilovers til beklædning, anskaffelse af bøger og fornøjelser i de 3¼ år.

Lige efter dimissionen den 18. 4. 1861 blev jeg ansat som anden-lærer i Munkbrarup på Angel. Der forblev jeg kun til efteråret samme år. Da stillingen som kantor ved Kristkirken og lærer ved borgerskolen i Tønder blev ledig, søgte jeg den og blev præsenteret til valgprøve. Efter endt valgprøve i oktober blev jeg valgt af magistraten, og jeg tiltrådte min stilling i november 1861. Her virkede jeg til skolesproget blev ændret i 1864. Da blev jeg afskediget i april, men fik dog lov til at beholde indtægten som kantor ved Kristkirken og fungerede som sådan til den 4. juli 1864, da jeg blev helt afskediget, men fik udbetalt de såkaldte »rejsepenge«, 100 Mark courant.« –

Såvidt Haue selv. Han må sikkert have fundet sin forlovede som seminarist i Tønder, for umiddelbart efter kaldelsen som kantor og lærer, den 8. 12. 1861, giftede han sig med en pige fra Tønder, Anna Johanna *Christine* Johansen, datter af skomager og musiker Hans Hinrich Johansen og Anna Cathrine f. Nielsen. Hans egen beretning i Nustrup skoles krønike er skrevet med en sirlig håndskrift på et ulasteligt tysk – og naturligvis i bevidstheden om, at såvel den tyske sognepræst (som skoleinspektør) og kredsskoleinspektøren havde ret og pligt til at visitere krøniken. Man kan derfor ikke forvente nogen personlig stillingtagen til nationale spørgsmål. Men den kendsgerning, at han kunne bruges som lærer på Angel og blev afskediget i 1864, giver os et fingerpeg om hans virkelige indstilling. Chr. Jensen Haue hørte utvivlsomt til de dansksindede lærere, som aflagde eden og gik i preussisk tjeneste for at gøre et arbejde i det stille og for at forhindre at landsfremmede fanatikere skulle besætte embederne. Han genansattes i 1865 som lærer i Bæk, Nustrup sogn, og forflyttedes til Nustrup som førstelærer og degn i 1871. Haue søgte sin afsked 1892 og døde i Haderslev den 21. 1. 1913.

Afgangseksamen ved Tønder Seminarium 1861

Vi kan desværre ikke røbe, hvilke opgaver, der vil blive givet til eksamen sommeren 1961. Derimod er vi i stand til at meddele, hvilke opgaver, der blev stillet for snart 100 år siden. Nu kan de vordende dimittender så prøve, om de kan knække de nødder – og iøvrigt sammenligne de krav, der da stilledes med de fordringer, som nu gøres.

Foruden at skulle udarbejde en disposition over et opgivet emne stilledes eleverne overfor følgende skriftlige opgaver:

a) RELIGION:

Hvilke er Herrens rette nådemidler, og hvorledes vare de på reformationens tid blevne forvanskede af den katholske kirke?

b) HISTORIE:

Hvad foranledigede den nordiske syvårskrig, hvorledes blev denne ført fra dansk side, og hvilke indre uroligheder i Sverige fandt sted samtidig med krigen?

c) REGNING:

1) 3 brødre havde kjøbt et gods for 50.000 Rdl. For alene at kunne betale den sum, manglede den første halvdelen af de penge, den anden har. Den anden ville alene kunne betale summen, når han foruden sin egen formue fik 1/3 af den førstes. Havde den tredie derimod blot 1/4 af den førstes foruden sin egen formue, da ville han alene kunne betalen summen. Hvor meget har hver?

2) Hvor mange tdr. land indeholder en trekantet mark, hvis tre sider stykkevis ere 770,750 og 680 alen, når en td. land = 14.000 kvadratalen?

3) En kjøbmand har tre slags the. Vægten af første sort forholder sig til vægten af andet slags som 4/3. Pundet af første slags koster

halv så mange firskillinger, som der er pund i dette slags. Et pund af andet slags koster - og $^1/_2$ Mark mindre end et pund af første slags, begge sorter koster tilsammen 218 Rdlr. 2 Mk. Hvor mange pund har han af hver slags?

4) En mand har 124 arbejdere i sin fabrik: mænd, kvinder og børn. En mand får $4^1/_2$ Mk., en kone $3^1/_6$ Mk. og et barn $1^1/_4$ Mk. Hvor mange arbejdere har han af hvert slags, eftersom han hver dag udbetaler 400 Mk. i dagløn?

5) I en kugle med radius = 1 fod er et afsnit (segm.) i volumen = en kegle, der har grundflade tilfælles med afsnittet og sin spids i kuglens midtpunkt. Keglens højde?

DET NYE TØNDER

Den apostolske menighed bygger i Østergade 35. Billedet er taget fra den nye gennembrudsvej mellem Østergade og Nørregade.

25 års jubilæum

»Skal – skal ikke«. Lisbeth Mathiesen: »Skal!« Ja, så var der ingen vej udenom; en sammenkomst med dimittenderne fra 1935 var besluttet, og lad det være sagt med det samme, mødet med de gamle kammerater blev så vellykket, at deltagerne vil mindes det længe.

Sammenkomsten begyndte med et glas vin i seminariets park, og her fik vi lejlighed til at »præsentere« os for hinanden. Det var nu ikke nødvendigt ret tit at spørge: Hvem er mon det? Ændringerne i vort udseende var ikke større, end at vi sagtens kunne kende hinanden, og inden længe var de 25 år glemt, og vi talte sammen, som om det var i forgårs, vi skiltes for at tilkæmpe os en plads i den danske skole.

Derefter blev seminariet beset, og der var jo sket en del ændringer, siden vi var elever her. Fanø og Vognsen fandt dog hurtigt musiklokalet, og så var de tabt for omverdenen, de måtte ligefrem anmodes om at deltage i kaffebordet, som Lisbeth havde arrangeret i skolekøkkenet. Det var hyggeligt. Tak!

Ved middagen om aftenen blev der fremdraget mange morsomme minder fra seminarietiden, og her fortjener særlig Inger Johanne og Astrid megen tak for deres fortolkning af sange fra vore seminariefester. Tænk på sangen om »Moses«.

Efter nogle timers hyggeligt samvær skiltes vi, men der var stemning for at mødes igen, måske om 10 år.

Til slut, tak fordi I ville komme og tak for hvert et bidrag til festen.

B. Boisen.

Vore 25 års jubilarer

Carl Th. Andersen, dim. 1935. Fra 1/11 til 15/5 1936 på kursus i Hamborg. Derpå vikar i Løjtved pr. Løgumkloster ved den tyske skole og fra 1938 til 1945 fast ansat samme steds. 1950–1957 ved den tyske skole i Uge pr. Tinglev og siden i Tinglev ved den tyske mellem- og realskole.

Johannes Bank, dim. 1935. 1935–1936 forskellige vikariater. 1936–1937 årsvikar i Lunderskov. 1937–1938 soldat. 1/4 1938 til 1/11 1939 lærer ved Vejen private realskole. 1/11 1939 lærer ved Skjern kommunale skolevæsen. 1/8 1950 overlærer samme sted. 1/10 1959 skoleinspektør ved Skolen ved Volden, Kalundborg. Årskursus i matematik og fysik, pædagogik, praktik, metodik og anvendt psykologi. Talrige feriekurser i forskellige fag. Studierejse i Sverige – aktivitetspædagogik. Beskikket censor i mundtlig og skriftlig regning og matematik til mellemskole- og realeksamen. Lærer i ungdomsskolen og handelsskolen. Har været formand for Ringkøbing amts konservative ungdomsforeninger, formand for det konservative folkeparti, Skjern. Stifter og leder af Folkeligt Oplysnings Forbund, Skjern.

Boe Boisen, dim. 1935.

Thomas Borup, dim. 1935. Har været andenlærer i Bredsten ved Vejle, været førstelærer i Kirkehørup. 1948 lærer i Ringkøbing, hvor han nu virker som overlærer. Ingen oplysninger indkommet.

Nelly K. Christensen, dim. 1935. Har været lærerinde i Flamsted og er nu overlærer i Svendborg. Ingen oplysninger indkommet.

Hugo Dähnert, dim. 1935. Til 1940 lærer ved landsbyskoler, til 1945 i Ribe. Gift 1943. 1953 lærer i Roskilde, fra 1949–53 samtidig skolepsykolog, fra 1953 ledende skolepsykolog i Århus. Talepædagog 1938. Forskellige kursus, bl. a. årskursus i svensk, praktik, psykologi. Cand. psyk. 1949. Studierejser i England, Svejts. Medforfatter til forskelligt undervisningsmateriel, bl. a. det nye regnbogssystem »Vi regner«.

Arnold Gregersen, dim. 1935 og efter forskellige vikariater ansat i Visby, i 1936 som aspirant, senere fast ansat. 1941 førstelærer samme sted. Fra 1955 ved Præstkjær skole, Brørup kommune. Gift med Erna Skovgaard Larsen, Nr. Bjært.

Marie Hansen, dim. 1935 og samme år vikar i Sommersted. Lærerinde ved Børkop realskole 1936–37. 1937 gift med C. O. Juhl (35) Sønderborg.

Christian Harck, dim. 1935. Aug. 35 til juni 1936 fast vikar i København. August 1936 til oktober 1936 »Junglehrer« ved »Öffentliche Schule mit dänischer Unterrichtssprache«, Flensborg. Oktober 1936 til november 1938 tysk soldat i Slesvig, okkupationen af Sudeterlandet. November 1938 til august 1939 »Junglehrer«. August 1939 til december 1944 krigstjeneste i Polen, Holland, Belgien, Frankrig, Rusland, Italien. December 1944 til februar 1946 krigsfange i Italien og England. Februar 1946 til oktober 1946 »frosset inde« i Danmark. November 1946 til april 1954 afmønstret som tysk soldat, derefter lærer ved Duborg-skolen, Flensborg. 1949 gift med Grethe Hinchely, Roskilde. 1953 årskursus i fysik. April 1954 til september 1957 leder af Skolen ved Frederikshøj, Flensborg, og siden september 1957 leder af Cornelius Hansen-Skolen, Flensborg.

Sophie Horst, dim. 1935 og samme år vikar ved Skærbæk Realskole. Vinteren 1935–1936 vinterlærerinde i Videbæk. Maj 1936 til januar 1937 vikar i Lydersholm, Vodder, Tønder. Januar 1937 til september 1938 ansat i Sdr. Sejerslev pr. Emmerlev. 1938 årskursus i husgerning. 1939 ansat i Sønderborg. 1943 gift med provisor Erik Andreasen. Fra 1945 til 1955 borte fra skolen p. gr. a. huslige pligter. Siden 1955 ansat ved Sønderborg skolevæsen med nedsat timetal. 1958 aut. ordblindepædagog. 1953–56 provinsårskursus i dansk. 1956–59 provinsårskursus i tysk.

Christian Jacobsen, dim. 1935. Har været realskolelærer på Samsø. 1947 lærer i Sønderborg og 1954 overlærer samme sted. Ingen oplysninger indkommet.

Johannes Jensen, dim. 1935. Ansat ved Københavns kom. skolevæsen. Ingen oplysninger indkommet.

Carl O. Juhl, dim. 1935. Vikar i Sønderborg samme år, timelærer 1936, fast ansat 1937, viceskoleinspektør 1955.

Harald Tirsbæk Jørgensen, dim. 1935 og derefter løs vikar i Fredericia, soldat 1936. Forskellige mindre vikariater 1936–37. Årsvikar i Bovrup 1937–38. Vikar i Kollund 1938–39. Derefter ansat ved Vojens Borger- og Realskole, fra 1954 som overlærer. Undervist ved Vojens tekniske skole og Vojens handelsskole siden 1939. Årskursus i geografi 1944–45, flere feriekurser bl. a. i matematik, småsløjd. Kursus i skolebiblioteksarbejde 1956 og 59. Adskillige gange valgt til repræsentant for D.L.F. Kasserer for Vojens Bibliotek. Gift med Anne Marie Madsen, Bovrup.

Leo H. Kock, dim. 1935. Har været andenlærer i Outrup. 1943 førstelærer i Skodborghus, 1948 førstelærer i Udbyneder og 1955 overlærer i Esbjerg. Ingen oplysninger indkommet.

Astrid Larsen, dim. 1935. Samme år vinterlærerinde i Plougstrup. Derefter vikar i Kolding og senere fast ansættelse samme sted. 1941 4-mdrs. kursus

på D.H.L. 1947–48 studieophold i U.S.A. Årskursus i engelsk, psykologi og geografi.

Rudolf Lave, dim. 1935, samme år vinterlærer i Kvong ved Varde. Lærer ved Krabbesholm Højskoles seminarieforberedelsesklasse og alm. højskoleafdeling 1936–38. Vikar i København 1938. Gift med Helga Nielsen 1939. Faglærereksamen i engelsk 1940. Fast ansat 1941. Translatøreksamen i tysk 1945. Studiebesøg i Amerika 1953. Årskursus i Nutidens Historie 1954. Ansat ved Emdrupborg skole fra august 1955. Engelsklærer ved Københavns Magistratskole 1947–57. Tilsynsførende ved Private Aftenskoler i Københavns Kommune 1955–1960. Kursus ved Goethe-Instituttet i München 1959. Medudgiver af »Teknisk Tysk for Maskinfaget«. Udgiver af lærebogssystemet »Deutsch für die Jugend« (afsluttes med 4. bind 1961). Beskikket censor i skriftlig engelsk ved realeksamen og i tysk ved lærereksamen.

Herluf Madsen, dim. 1935. 1935–37 vikar i Veldbæk. 1937–39 vikar i Sorø. 1/4 1939 Esbjerg. 1945 gift med Britta Pettersson, Västerås. Årskursus 1947–48 og 1951–52. 1/1 1950 Ellebjerg skole, København, og 1/8 1959 viceinspektør Matthæusgades skole, København.

Elisabeth Mathiesen, dim. 1935. Været lærerinde i Sillerup og senere i Tønder. 1959 overlærer ved Øvelsesskolen i Tønder. Ingen oplysninger indkommet.

Kristian Østergaard Nielsen, dim. 1935 og derefter vikar bl. a. Hovslund, Avnbøl. De følgende 2 år flere vikariater. 1936–37 vinterlærer i Stenderup ved Føvling. 1938–39 biskolelærer i Engholm ved Tønder. 1939–43 andenlærer i St. Jyndevad. 1943–52 førstelærer i Emdrupskov ved Gram. Fra 1952 lærer ved Gram borger- og realskole, fra 1958 overlærer. Årskursus i dansk og engelsk. Leder af Gram aftenskole og medlem af Gram ungdomsnævn. Formand for Haderslev Amts Husflidskreds og medlem af Hovedbestyrelsen for Dansk Husflidsselskab. Gift 1938 med Lissa Andreasen, Tønder.

Alfred Nissen, dim. 1935. Har været andenlærer i Ballum. 1947 enelærer i Randerup. Ingen oplysninger indkommet.

Johanne M. Petersen, dim. 1935. Har været vikar i Øster Højst og virker nu som lærerinde i Allerup pr. Tjæreborg. Ingen oplysninger indkommet.

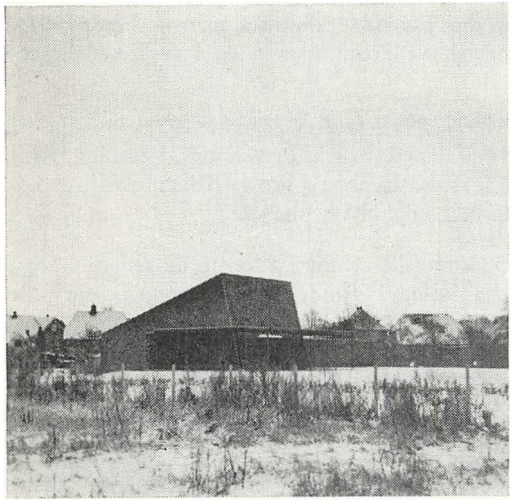
Inger J. Schrøder, dim. 1935. 1935–37 timelærerinde i Løgumkloster, 1937–39 lærerinde i Frederikssund, 1939 gift med lærer P. M. Jepsen, Løgumkloster. Lærerinde i Løgumkloster til 1955. Derefter ansat ved det kommunale skolevæsen i Åbenrå.

Niels Chr. Stenz, dim. 1935. Har været lærer ved den danske privatskole i Ladelund. Senere førstelærer i Nørre Hostrup. 1951 viceskoleinspektør i Flensborg. 1957 lærer i Åbenrå og 1958 overlærer samme sted. 1951 studierejse for at undersøge mindretalsspørgsmål i Tyrol. Medredaktør af »Søn

derjysk Månedsskrift« og sekretær i Historielærerforeningen. Har udgivet Sønderjyllands Historie på Danskerens forlag. Ingen oplysninger indkommet.

Anne Thomsen, dim. 1935. 1935–36 vinterlærerinde i Nr. Bork. 1936–38 vikar i Gråsten og fra 1938 fast ansat i Ulkebøl.

Jørgen Vognsen, dim. 1935. Har været organist i Rørvig og er nu organist i Kerteminde. Ingen oplysninger indkommet.

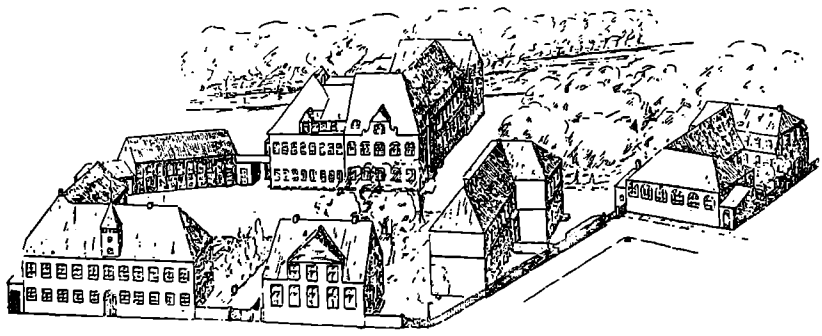

DET NYE TØNDER

Tønder amts og bys sygehus udvider og bygger om. Her ses sygehusets nye kapel, og den lave bygning sammenbygget dermed er nød-operationsstue.

Grev Schacksvej, mellem Ribelandevej og Leosallé. Til højre et udsnit af andelsboligforeningens nyeste afdeling.

Året rundt...

August:
4. klasses liniehold ekskursion til Holland.

8. september:
Albert Schweitzer-filmen vises i Tønder Bio for skole og seminarieelever.

21. september:
Lysbilledforedrag i elevforeningen ved Ricard Sneum om kunst.

8. oktober:
Dansk skolescene opfører John Patricks: Seks kammerater.

9. oktober:
Foredrag for alle eleverne af Amanuensis Kingo Jakobsen om »Tøndermarsken«.

15.–18. oktober:
3. klasse fra Kristianssand seminarium under ledelse af lektor Tor Bergane besøger seminariet.
Torsdag den 15. om aftenen viser hr. adj. Meesenburg lysbilleder fra Grønland.
Fredag den 16. ekskursion til Slesvig. Fest i elevforeningen om aftenen.
Lørdag den 17. ekskursion i marsken med hr. Langkilde og hr. Meesenburg. Besøg hos hr. Langkilde om aftenen.

16. oktober:
3. klasse opfører Gogols »Revisoren« under instruktion af hr. Adolphsen. Derefter bal.

26. oktober:
Viceinspektør Arne Jørgensen giver for 3. og 4. klasse orientering vedrørende ungdomsundervisning m. v.

6. november:
Cand. mag. Torben Monberg holder foredrag med båndoptagelse om Polynesien i elevforeningen.

13. november:
Kontorchef Thrane og sekretær Johansen besøger seminariet for at orientere sig om muligheden for oprettelse af realskole og udvidelse af seminariet.

13. november:
Viceinspektør Chr. Winther taler i elevforeningen om »Nordens arbejde« og litteratur.

24. november:
Skoleder J. Hentschel (Brebøl/Bøl) taler i elevforeningen om skolearbejdet i Sydslesvig.

27. november:
Underholdning i elevforeningen ved 2. klasse med påfølgende bal.

8. december:
Seminarieadjunkt Meesenburg viser i elevforeningen lysbilleder fra Grønland.

14. december:
Adventsmøde i kristelig seminaristbevægelse ved pastor Sølvsteen fra Ø. Højst.

19. december:
Juleafslutning med koncert i Kristkirken under ledelse af hr. M. K. Sand og med fru Karen Land, fru Grete Nissen og organist Melbye som solister. Derefter samvær i festsalen.

14. januar:
Sangaften i elevforeningen ved Ida Roholm og Vera Brønnum.

26. januar:
Dramatisk aften i elevforeningen ved teaterdirektør Thorvald Larsen og frue.

30.–31. januar:
Kristelig seminaristbevægelse holder week-end stævne på Tønder statsseminarium.
Lørdag den 30. om aftenen: »Dialog om skolens målsætning« ved seminarierektor Mogensen, Ribe. Underholdning af Tønder kammerorkester.
Søndag den 31.: Gudstjeneste ved pastor M. Zeuthen.
Byvandring under ledelse af viceskoleinspektør W. Christiansen.
Foredrag af Erik Rostbøll: De ufri og underudviklede folkeslags udfordring til vestens fagre ny verden.

10. februar:
40-årsdagen for afstemningen fejres ved foredrag af seminarielektor frk. Inger Enemark i festsalen.

20. februar:
Fastelavnsfest med tøndeslagning, dramatisk optræden af studenterklassen og bal.

18. marts:
Foredrag i elevforeningen v. Jørgen Bukdahl: Russisk Marxisme i sin dødscelle.

31. marts – 2. april:
4. klasse historisk ekskursion til Slesvig, Holsten og Lübeck under ledelse af rektor Nyholm.

30. april:
Forårskoncert ved seminariets kor og orkester under ledelse af seminarieadjunkt M. K. Sand.

5. maj:
På årsdagen for kapitulationen uddeles en portion af Danmarks Lærerforenings Mindelegat for Lærerstandens faldne under Frihedskampen til elev i 2. klasse, Ole Andersen.

11. juni:
Dimissionsfest med dimission af 32 dimittender på den 4-årige linie.

DIMITTENDER 1960

Fra venstre: siddende: overlærer Poul Larsen, sem.lektor Langkilde, sem.lektor Adolphsen, sem.lektor Frede Hansen, sem.adj. Christiane Sørensen, fru Nyholm, viceskoleinspektør Otto Helkiær, fru Helkiær, rektor Nyholm, Kirsten Laulund, Karen Rasmussen.

Stående 1. række: sem.lektor Boisen, sem.adj. Henriksen, Thomas Voss, Karl Carstensen, Hanno Krüss, Jørgen Schmidt, Anna Margr. Völkers, Bente Kirk, Tove Aarup, Anne Marie Waldsted, Anna Tophøj Johannsen, Inge Ryborg, skoleinsp. Brahm, sem.adj. Mads Sand, Ingrid Henriksen.

Anden række: Jens Andresen, Niels Asmussen, Hans Præst, Erik Pedersen, Elke Andresen, Edith Thomsen, Lis Clausen, Anne Margr. Schmidt, Carla Iversen, Chr. Boas.

Tredie række: Harald Alnor, Erik Jensen, Max Elmelund, Nis Th. Schmidt, sem.adj. Meesenburg, Jerry Pedersen, Jens Tegewaldt, Harry Schmidt, Per Schlemann, Vilhelm Jacobsen.

Af øvelsesskolens dagbog

16.–21. maj 1960: 8.a på lejrskole på Rømø. Ledere: overlærer Poul Larsen og overlærer fru Nissen.

10.–16. juni: 8.b på lejrskole på Bornholm. Ledere: overlærer Thiim og lærerinde frk. C. Mathiassen.

8.–11. juni: 7. klasserne i København. Ledere: overlærer Lisbeth Matthiassen og overlærer Erik Larsen.

10.–21. juni: 26 drenge og 26 piger fra øvelsesskolen på Bøgebjerg. Ledere: overlærerne fru Nissen og frk. Horsbøl, lærerne Helmer Petersen og Carsten Eskildsen.

2. og 3. november: Skolefest. 5. klasserne opførte Valdemar Vaaben: Pippernip – med musik af Hans Overgaard. Ledere: ægteparret Aalykke.

Lærerpersonalet:

Lærerinde fru Else Thomsen afsked fra 1.–8. 1960.

Overlærer Kr. Sand årskursus i naturhistorie og geografi. Afsked 1. 8. 1960, ansat som seminarieadjunkt i Herning.

Lærerinde fru Birgitte Sand 1. 8. 1960 forflyttet til Lind skole pr. Herning.

Timelærer fru Anni Knudsen ansat som aspirant 1. 11. 1960.

Kommunelærer Olaf Knudsen ansat som øvelsesskolelærer 1. 8. 1960.

Kommunelærer S. Bølling-Ladegaard ansat som øvelsesskolelærer 1. 8. 1960.

Viceskoleinspektør Otto Helkiær har taget sin afsked fra 31. juli 1960.

9. klasse er for første gang oprettet ved øvelsesskolen. Den har 14 elever, der i efteråret har været på 14 dages erhvervspraktik, – et meget vellykket arrangement.

Siden sidst

Ansættelser, udnævnelser etc.:

Niels P. Jungersen (24) skoleinspektør ved Humble centralskole.

Peter H. Lagoni (24) enelærer i Sofiedal (Tinglev kom.).

Marie Madsen (25) overlærer i Frederikssund.

Werner Christiansen (25) viceinspektør i Tønder.

Albert Peter Borst (27) skoleinspektør i Bredebro.

Thomas Christensen (27) skoleinspektør ved Maglegårdsskolen, Gentofte.

Thomas A. Petersen (28) overlærer ved Brede skole.

Kristian Kristensen (28) overlærer i Tønder.

Christian P. Truelsen (29) overlærer ved Brede skole.

Hans Peter Hinrichsen (30) viceinspektør i Roskilde.

Karl M. Olesen (30) overlærer i Vejen.

Richard Jørgensen (31) overlærer i Fredericia.

Sofie Koch (31) overlærer i København.

Ragnhild Schmidt (33) overlærer i Vojens.

Søren Lehmann (33) overlærer i Tønder.

Carl Dähnert (33) overlærer i Grenå.

Svend Breddam (33) overlærer i Lemvig.

Sophie Andersen (35) lærerinde i Sønderborg.

Thomas Hansen Søgaard (36) førstelærer ved Lønstrup skole.

Walther Lorenzen (37) overlærer i Flensborg.

Annette Jepsen (37) overlærer i Flensborg.

Inga Nilsson (39) talelærer i Lyngby-Tårbæk.

Theodor Mühlenhaus (39) lærer ved den tyske privatskole i Burkal.

Kristine Knudsen (39) overlærer i Haderslev.

Christian Andersen (40) overlærer i Sønderborg.

Paul E. Freytag (40) viceinspektør i Valby, København.

Hans Prinds (41) brandforsikringsdirektør.

Carl D. Jacobsen (41) overlærer i Dragør.

Johannes Brønholt (41) skoleinspektør i Østofte.

Ib Knudsen (42) forstander for iagttagelseshjemmet Roskilde Hvile.

Poul Horst (42) seminarieadjunkt i Silkeborg.

Anne Grete Sohn (42) overlærer ved Lundum-Hansted centralskole.

Poul Buss (43) overlærer i Sønderborg.

Vagn Oudrup (43) overlærer i Tønder.
Hans Obling (43) viceinspektør i Esbjerg.
Henny Christa Jespersen (44) lærerinde i Skærbæk.
Poul Therchilsen (44) førstelærer ved Vigersted skole.
Dorthe Eskildsen (44) overlærer i Tønder.
Helge Christensen (44) viceinspektør i Kolding.
Ellen Brag (45) lærerinde ved Skjoldbjerg skole i Vorbasse.
Helmer Schultz (47) lærer i Havnbjerg, Als.
Johanne Ingerslev (48) lærerinde i Frederikshavn.
Gudrun Horsbøl (48) lærerinde i Hellevad.
Hugh Lauridsen (48) skoleleder i Sørup, Sydsl.
Kirsten Bjerg (49) lærerinde i Hjerting.
Emilie Kressner (49) lærerinde i Visby.
Jørn Hove Thomsen (50) førstelærer i Opperby.
Folmer Lund Nielsen (50) førstelærer ved Brylle skole.
Edith Holm (50) lærerinde ved Gammelgårdsskolen, Åbyhøj.
Andreas Hansen (51) førstelærer i Valsbøl, Sydsl.
Johannes Appel (52) lærer i Lindelse.
Bodil Petersen (52) vikar ved Tønder kommuneskole.
Anne-Marie Bønnerup (52) vikar ved Haslev Borger- og Realskole.
Nis Petersen Hansen (53) lærer ved Hoptrup folke- og realskole.
Jens Munk-Madsen (53) lærer i København.
Dagny Grum-Schwenssen (53) timelærerinde i Sengeløse.
Jørgen Grum-Schwenssen (53) lærer i Sengeløse.
Ingerlise Helgesen (53) hjemvendt fra lærervirksomhed på Grønland. Rejser foråret 1961 i Ghana for at overtage lærerstilling der.
Rosa K. H. Møller (54) lærerinde i Vojens.
Ellen M. Christensen (54) lærerinde i Skærbæk.
Peter Brodersen (54) førstelærer i Tørsbøl.
Bent Kilian (55) lærer i Vejen.
Edith E. Aller (55) lærerinde ved Nr. Felding centralskole.
Lis Pedersen (55) lærerinde i Stubbæk.
Niels Tygesen Pedersen (55) lærer i Stubbæk.
Sigrid Horsbøl (55) lærerinde i Nr. Løgum.
Jens N. Thomsen (56) lærer i Sønderborg.
Knud Erik Christensen (56) lærer ved Øster Hjermitslev skole.
John E. Jensen (57) skoledistriktsleder, Angmagsalig, Grønland.
Metha Jensen (57) lærerinde ved centralskolen i Faarup.
Jens P. Jensen (57) lærer ved centralskolen i Faarup.
Hans Kr. Høier (57) hjemkommanderet som løjtnant af reserven. Ansat som aspirant i Løjt Kirkeby.
Christian Jessen Petersen (57) fast ansat i Gråsten.
Rigmor Graversen (57) fast ansat i Herning.
Aage Larsen (57) lærer i Lumby.
Niels Eriksen (57) fast ansat i Gram..
Marie Louise Larsen (58) fast ansat i Kolding.
Anna Vestergaard Jensen (58) fast ansat ved Skjoldborg skole.
Kai D. Geertsen (58) fast ansat i Pedersborg.
Jens D. Lillethorup (58) aspirant i Strandby (ved Frederikshavn).

Bodil Dall Petersen (58) lærerinde i Nordborg.
Mary Kilian (58) fast ansat i Vejen.
Helga Hyldtoft (58) fast ansat i Rødby.
Ester V. Lauridsen (58) lærerinde i Båring.
Sonja Pedersen (58) lærerinde i Nybøl.
Jens Røgilds (58) timelærer i Nykøbing F.
Svend Aage Clausen (58) aspirant i Lysabild.
Ahrend Küseler (58). fast ansat i Gråsten.
Inger Lassen (58) lærerinde i Løjt Kirkeby.
Finn Jensen (58) timelærer i Korsør.
Asger Hansen (58) lærer i Esbjerg.
Christian Lausten (58) fast ansat ved Frederiksberg skolevæsen.
Anni Knudsen (59) aspirant ved øvelsesskolen i Tønder.
Marie Hansen (59) lærerinde i Elstrup.
Hans-Helmuth Lammers (59) årsvikar ved Frederiksberg skolevæsen.
Inger Brahm (59) timelærerinde ved Baaring højskole.
Einar Brahm (59) lærer ved Baaring højskole.
Niels-Erik M. Larsen (59) aspirant i Hirtshals. Aftjener for tiden værnepligten ved C.F.-kolonnen i Sæby.
Christian Borg (59) aspirant i Højer.
Annette Krall-Jensen (59) fast ansat ved Tønder kommuneskole.
Margrethe Eriksen (59) aspirant i Gram.
Yrsa Elle Petersen (59) lærerinde i Frøslev-Padborg.
Ulla E. Pedersen (59) lærerinde i Broager.
Lisbet Skov (59) lærerinde i Bjolderup.
Irmgard Tegewaldt (59) aspirant i Eritsø.
Harald Grau Hansen (59) virker p. t. som løjtnant af reserven.
Helga Brahm (59) aspirant i Bylderup.
Per H. Brahm (59) aspirant i Bylderup.
Bodil Schelle (59) aspirant i Horsens.
Torben Reber Nielsen (59) sergent i Haderslev.
Peder Nielsen (59) lærer i Nykøbing Mors.
Annelise Østergård Nielsen (59) aspirant i Ravsted.
Karl V. Dybdal (59) vikar ved Hvornum skole pr. Hobro.
Anna M. Vølkers (60) lærerinde i Kolding.
Jørgen J. Schmidt (60) timelærer i Horsens.
Kirsten Laulund (60) lærerinde i Sønderborg.
Jens Weber Andresen (60) aftjener værnepligten i Helsingør.
Inge Ryborg (60) aspirant i Abild.
Ingrid Linnet Henriksen (60) årsvikar i Kolding.

Døde:

Richard E. Cohrt (94) død i oktober 1960 i Kiel.
Hans J. Petersen (96) død i april 1959.
Johann Stehr (96) død oktober 1956 som rektor i Altona.
Julius Thiele (96) død i august 1960 i Kiel.
Jakob Hansen (98) fhv. lærer i Burkal – død august 1960.
Christian Heuck (99) død i oktober 1960 i Karpe, Plön.
Johannes Poulsen (03) skoleråd i Eutin – død november 1959.
Johannes Schümann (06) død december 1959 som mellemskolerektor i Sdr. Brarup, Angel.

Hermann Lüchau (06) død i august 1960 i Burg, Ditmarsken.

Andreas Hansen (12) pens. førstelærer i Hjerndrup – død juli 1960.

Inger Merete Nordentoft (23) død oktober 1960 som skoleinspektør i København.

Einer Nielsen (24) førstelærer i Hornbæk ved Randers – død august 1960.

Joh. V. Nutzhorn Ovesen (30) overlærer i Gladsaxe – død september 1960.

Henning Lausten Thomsen (59) død april 1960 efter en motorulykke under militærøvelse.

Afsked:

Søren Højmark Jensen (24) enelærer i Udbjerg – afsked efter ansøgning med pens. 29/2-1960.

Gerda Munk-Madsen (53) lærerinde i København – afsked efter ansøgning.

Dagny Grum-Schwenssen (53) lærerinde i Sengeløse – afsked efter ansøgning.

Kirsten Laigaard Christensen (54) søgt afsked 1/8-1960.

Ingeborg K. Petersen (56) lærerinde i Broager – afsked efter ansøgning 29/2-1960.

Jytte Larsen (59) aspirant i Højer – afsked efter ansøgning 31/7-1960.

Kursus:

Jørgen Andresen (31) stipendium til kursus i tysk i Semmering.

Helene Hoeck (37) årskursus i håndgerning.

Aage Mikkelsen (37) kursus ved Londons universitet.

Ingeborg Stenz (37) stipendium til kursus i engelsk i York, England.

Hans Helbo (38) ordblindekursus i København.

Hans Rudolf Nielsen (43) provinsårskursus i matematik.

Jakob Schmidt (45) kursus i metalsløjd.

Betty Jacobsen (46) bestået eksamen som tunghøre-, tale- og læsepædagog.

Poul Bjerrum (47) studieophold ved Leicester universitet. Årskursus i fransk.

Johanne Ingerslev (48) årskursus på Danmarks Lærerhøjskole 1950–60.

Christian Jørgensen (49) metodikkursus i tysk og matematik.

Folmer Lund Nielsen (50) årskursus i sang og musik.

Johannes Andersen (50) årskursus i engelsk.

Edith Holm (50) kursus til tunghørepædagog.

Anne-Marie Bønnerup (52) kursus i erhvervsorientering.

Niels Faurbye Andersen (53) årskursus i svensk.

Jørgen Grum-Schwenssen (53) udvidet tegnelærerkursus.

Ove Nissen (54) afsluttet provinskursus i matematik. Årskursus i fysik og kemi på Lærerhøjskolen.

Thea Hessellund (55) kursus på Emdrupborg i afholdelse af skolemodenhedsprøver.

Marie Louise Larsen (58) kursus i gymnastik.

Jens Lillethorup (58) feriekursus i tysk i Mayrhofen, Tyrol.

Helge Leth Brorholt (58) årskursus i botanik og engelsk. Har deltaget i kursus i engelsk på Hønefoss højskole, Norge.

Hans-Helmuth Lammers (59) elev på Statens Studenterkursus, København.

Niels-Erik M. Larsen (59) kursus i erhvervsorientering.

Karl V. Dybdal (59) bibliotekskursus samt kursus i engelsk.

Forlovelse:

Niels Faurbye Andersen (53) med bankassistent, frk. Else Marie Guld.

Svend Aage Clausen (58) med frk. K. S. Staugaard, Dybbøl.

Peder Nielsen (59) med lærerinde, frk. Inga Vestergaard, Nykøbing Mors.

Kirsten Laulund (60) med maskinmester Kai Sturm.

Bryllup:

Else Madsen (45) med købmand Julius Nissen, Abterp.

Bodil Brandt (52) med overpolitibetjent A. K. Petersen, Tønder.

Kirsten Laigaard Christensen (54) med tandlæge Erik Jensen, Nørresundby.

Nis K. Hansen (55) med frk. Elli N. Busch.

Karin Høffner (55) med Per Skafte Jespersen (57).

Kirsten Ellehammer (55) med lærer Niels E. Thygesen, København.

Chr. J. Petersen (57) med lærerinde, frk. Karin Rasmussen, Lavensby.

Anna Vestergård (58) med gårdejer Jens Chr. Jensen, Kallerup, Thy.

Sophus Boas (58) med frk. Cathrine Midtgård Sørensen, Åbenrå.

Birgit Dall Petersen (58) med civilingeniør Knut Klever, Oslo.

Mary Olesen (58) med Bent Kilian (55).

Marie Jensen (59) med Arne Hansen, Danfoss.

Niels-Erik M. Larsen (59) med frk. Arke Buhmann, Hörnum, Sild.

Bodil Schelle (59) med radiotekniker Harry Rasmussen, Tønder.

Annelise Gudman Nielsen (59) med Leif Østergård Sørensen.

Karl V. Dybdal (59) med frk. Karen Ø. Christensen.

Jørgen J. Schmidt (60) med frk. Inger Nielsen, Gedved seminarium.

Inge Ryborg (60) med seminarieelev Claus Hansen.

Andet:

P. Jungersen (24) repræsentant for D.L.F.

Andreas P. Paulsen (26) forstander for Padborg handelsskole.

P. G. Falk Pedersen (26) næstformand i Dansk Skolebiblioteksforening.

Thomas Christensen (27) udgivet Elevøvelser 1–4.

Andreas Lindholm (31) formand for Gottorp lærerkreds.

Kr. Østergård (35) sognebibliotekar i Gram.

H. Tirsbæk Jørgensen (35) repræsentant for D.L.F.

Chr. Stenz (35) sekretær i Historielærerforeningen.

Rudolf Lave (35) censor i tysk ved lærereksamen.

Børge Borgå (36) oprykket i mesterklassen som skakspiller.

Carsten Eskildsen (38) har sammen med Helene Moltke (26) udgivet »Søren Streg læser«. A.B.C. og første læsebog med melodier af Erling Brahm og tegninger af Hans Henriksen.

Hans Helbo (38) har udgivet »Moderne smykker« (Høst & Søn, 1960). Dansk Forsorgsselskabs repræsentant i Kerteminde politikreds.

Folmer Novrup (38) udgivet et dansksystem for handelsskolen.

Sigvard Holth (41) amtskredsformand for Vejle amt (D.L.F.).

Olav A. Jessen (44) K.C. i hjemmeværnet.

A. Philippsen (44) repræsentant for D.L.F.

Holger Lauridsen (44) forstander for Ringkøbing handelsskole.

Erling Wind-Thomsen (48) beskik-

ket censor ved realeksamen i geografi.

Chr. Jørgensen (49) formand for ungdomsnævnet i Kliplev.

Povl Dalsgård-Hansen (50) beskikket som censor ved den almindelige filosofiske prøve ved Københavns universitet.

Johannes Andersen (50) formand for ungdomsnævnet i Ensted sogn.

Niels Faurbye Andersen (53) assistent i Assens fritidsklub.

Vagn Elkjær Larsen (57) direktør for Ballum sparekasse.

Sophus Boas (58) redaktør af idrætsbladet »Sika«, Åbenrå. Forstander for L.O.F., Åbenrå.

Niels-Erik M. Larsen (59) børnebibliotekar for Hirtshals børnebibliotek.

Redaktionen af »Siden sidst« og »Vore 25 års jubilarer« er afsluttet 12/12 1960. Jeg vil gerne takke alle dem, der har bidraget til at gøre disse to serier så fyldige som mulig. Desuden ville jeg også gerne have lov til at takke alle de, der har sendt mig personlige hilsener. Jeg har modtaget så mange, at det ikke vil være mig mulig at besvare dem alle, men mange tak for venligheden.

Studius.

Wilh. B. Schmidt
CENTRALVARME – SANITET
OLIEFYR

Østergade 26 . Tønder . Tlf. 2 12 49

Støt venligst bladets annoncører

Ure, optik, guld- og sølvvarer i Tønder amt fra

Brdr. Hansen I/S

Storegade 23 . Tlf. 2 12 32 . *Bedste reparationsværksted*

Tøndringer-Samfundets regnskab

1959–60

Indtægt:

Kassebeholdning overført	kr.	769,67
Kontingent	–	1584,20
Solgt årsskrifter	–	63,25
Annoncer	–	602,00
Renter	–	3,73
	kr.	3022,85

Udgift:

Årsskrift (trykning og udsendelse)	kr.	2245,85
Julelegat	–	100,00
Tryksager m. v.	–	61,30
Porto og telefon	–	197,22
Kassebeholdning at overføre	–	418,48
	kr.	3022,85

Tønder, den 6/12 1960. (sign.) *Erik Larsen.*

Ovenstående regnskab er d. d. revideret og fundet i overensstemmelse med de forelagte bilag. Beholdningen af afstemt med opgørelse fra girokontoret og bankbog i Handelsbanken.

Tønder, den 7/12 1960. (sign.) *Boe Boisen.*

Bredebro, den 8/12 1960. (sign.) *Knud Nielsen.*

Efter aftale med formanden fortsætter jeg endnu et år som kasserer og leder af ekspeditionen, men fratræder som redaktør.

Erik Larsen.

TONHALLE FOTO

1 minut pasfoto 5,00
3 pasfoto, næste dag 5,00
Den populære serie 8 12,50
Atelier-brudeserie 20,00
Hjemmefoto, børn, fester, stk. 1,50

Ingen ventepenge, ingen kørselsudgifter.

Bestil venligst tid.
Atelieret åbent hver søndag kl. 15–17

Vestergade 1 – Tønder - Tlf. 2 19 33

Vi leverer også gerne til Dem

M. A. Meyer

Kolonialvarer . Kaffe . Vine

Carstensgade 26 Telefon 2 20 29

P. L. DINSEN A/S

BRÆNDSELSFORRETNING

Korn . Foderstoffer . Kunstgødning

Mellemgade 5 Tønder Telefon 2 21 16

Tønder Landmandsbank A/S

Telefon 2 21 63

Vekselkontor ved grænseovergangen i Sæd og i Rudbøl

AKSEL MICHELSEN

Strucksallé 5
Tønder telefon 2 11 11 og 2 11 12

Th. Laursens Bogtrykkeri

Jernbanegade 8 . Tønder . Telefon 2 15 50

PHILIPS FJERNSYN

- det er klart . . .

Køb det hos

NISSEN-SØLSTED

Telefon 4 13 16

Spar arbejde og tid – *lån* en Højer Bonemaskine

Højer Bonevoks

telefon 4 24 41

Specialfabrik for bonevoks, bonemaskiner og skrubbemaskiner

FODTØJ
så går man til
Anker Holst
landsdelens største specialmagasin

CHR. HANSEN
Blikkenslager
Aut. gas- og vandmester
Lillegade 5 – Tønder

DEN DANSKE LANDMANDSBANK
AKTIESELSKAB
Tønder afdeling Telefon 2 21 22 og 2 21 23

Heine Christiansen
Kolonial
Vin
Delikatesser
Slotsgade 1 . Tønder . Tlf. 2 11 21

Aktieselskabet
Tønder Kafferisteri
Tønder . Telefon 2 23 17 . 2 23 18

Kemisk renseri **PIKA**
P. J. Schmidt
Østergade 49 . Telefon 2 16 82

Gælder det tørkostbordet
så
Østergades viktualieforretning
Østergade 14

HERRE- og DRENGETØJ
Christian Petersen
HERRE-HUSET
Vestergade 18 Tønder Telefon 2 11 56

El-installatør
Svend Kirchheiner
Vestergade 7
Telefon 2 20 45

Møbelhåndværk . Møbelpolstring fra egne værksteder
SNEDKERMESTER
Hans Jutzen
TØNDER
HO MØBLER
TELF. 22081
Forretningen, hvor man kommer og kommer igen

Bruhn & Knudsen

Ribe Landevej

aut. forhandler

HANS IVERSEN

Vesterg. 6, Tønder, tlf. 2 16 54

ISENKRAM . KØKKENUDSTYR . GLAS
PORCELÆN . SPORTSARTIKLER

Handelsbanken i Tønder

Filial af Aktieselskabet Kjøbenhavns Handelsbank

Tlf. 2 25 40 fl. linier

Kontorer i Højer og Tinglev

MANØ

KOLONIALVARER

Telefon 2 14 66 Vestergade 74

Frisørmester **E. HANSEN**

Østergade 55

Hårvask og fønbølgning
Dameklipning

HANS TYGESEN

Herremagasinet

Vestergade 1 – Tønder

Tønder Materialhandel

PEDER FABRICIUS

Telefon 2 18 23

Bageri og conditori

A. Wittmaack

Østerg. 45 . Tønder . Tlf. 2 20 83

Emil Wolffhechel

Tønder tlf. 2 14 65

Gardiner . Trikotage . Manufaktur
Sengeudstyr

T. O. K.

Tønder Oste- & Kolonialforretning

Hans Lønborg

Vestergade 58 Tlf. 2 19 55

Kød . Flæsk . Pålæg

bedst og billigst

Slagtermester M. Johannsen

Brorsonsvej 5

Gælder det skolebøger, skolemateriel, fyldepenne, kuglepenne, pencils

gå til **Andersen & Nissen**

BØGER . PAPIR . KUNST

STOREGADE 26 . TØNDER . TELEFON 2 13 42

Isenkram . Glas . Porcelæn

Nic. Andresen A/S

Telefon 2 11 72

Den elegante, moderne
De søger, har

M. Riggelsen

Skotøj siden 1893 – Skotøj for alle

Johs. Bock

Manufaktur . Konfektion

Tønder *Tlf. 2 11 62*

Tobak, cigarer, cigaretter
shagpiber

Carl Raun

Storegade 26, Tønder

H. STUCKERT

Blikkenslager og tagtækker

Slotsgade 6, tlf. 2 24 66

TEXTILHUSET

Erik Tygesen

Østergade 5 . Tønder . Tlf. 2 19 65

Gulvtæpper . Gardiner . Sengeudstyr

Brødrene Eegholm

Tønder

Telefon 2 18 04 – 2 12 12

Niels Bossen

PAPIR EN GROS

Nørregade 6 . Tønder . Tlf. 2 11 50

Blenners Dampvaskeri

Rullevask – Vådvask – Færdigvask

Skibbrogade 2 Telefon 2 22 68

Tønder Andelsslagteri's Udsalg
Vestergade 72
Telefon 2 17 30

T. Bundgaard
BOGHANDEL
Højer Telefon 4 24 49

KOM IND OG SE
Sønderjyllands største
UDVALG I PIBER
Reparationer kan udføres på eget værksted
Johannes **PETERSEN**
Storegade 12

Farvehandler
PETER *Jacobsen*
Storegade 16 Tlf. 2 23 68

Reparation af knallerter
og motorcykler
Georg Langfritz
Østergade 43

Gustav Rothes bogtrykkeri
Grundlagt 1876
Søndergade 8 Telefon 2 11 01

Henny Bødker
Damefrisør
Vestergade 61 . Tønder . Telefon 2 15 42

Hvis skoene vil trække vand,
så gå til **WEGNER**
straks på stand.
Han ordner dem for dig med glæde,
så aldrig mer' de trækker væde.
Østergade 4

Bager Hans Hansens
wienerbrød er det bedste
ØSTERGADE 24
TØNDER

Det største udvalg i
Foto
Brdr. Løkke
Torvet – Tønder – Tlf. 2 15 15

Jacob F. Bödewadts eftf.
Indehaver F. Bödewadt
Telefon 2 21 28
Guldsmed . kunsthåndværk
og keramik

LAD DERES MØBLER
ombetrække med moderne stoffer.
Ottomaner fra eget værksted.
Camping-udlejning.
HORST
Polstrværksted

Seminaristerne køber selvfølgelig i
Østergades ur-, optik- og guldsmedeforretning
H. Sørensen
Tønder . Telefon 2 22 81

De sidste nyheder i kjoler, overtøj og lingeri findes altid i
Damehuset
Vestergade 23

Carl Tiedemann A/S
Trælast . Bygningsartikler . Brændsel . Brændselsolie
Lager: Tønder Øst, Tønder Vest *Telefon 2 10 56 . 2 10 57*

JOHS. THOMSENS EFTF.
Indehaver: Peter Christensen
KUL . TRÆLAST . BYGNINGSARTIKLER . BRÆNDSELSOLIE
Telefon 2 14 50 – 2 14 51 **TØNDER** *Nørregade 9–11*

FOTO så *Gabs*
Vestergade 56 *Telefon 2 16 27*

Den friskbrændte kaffe
får De hos
TYGESEN
TOBAKSVARER . VINE . Alt i TØRKOST
Thomas Tygesen, ved seminariet

J. N. Jefsens boghandel
Telefon 2 23 41 . Tønder . Storegade 5

Tønder og Omegns Bank A/S
Telefon 2 20 08

Gælder det NYT FODTØJ
– skal det gamle ordentlig repareres
så **PETER NISSEN**
Skotøjsforretning
Eget værksted . Seminaristernes indkøbssted
Vestergade 41 . Tønder . Telefon 2 12 69

Tlf. 2 13 39
Slagteri
Pølsemageri
Frende Petersen, *v. seminariet*

Tønder Sparekasse
STIFTET 1820

. . . mælken
med den gyldne kapsel
TØNDER MEJERI

Damefrisørerne
Anna og Georg Bober
Alt i moderne hårpleje
10 mands betjening
Vestergade 22 . Tlf. 2 21 05

Indramning af billeder
bedst og billigst hos
Glarmester Bohde
Østergade 20 . Tønder

M. C. Christiansen

Johs. Paulsen Schmidt
Bøger, papir, fyldepenne og pencils
Duplikering af enhver art *Østergade . Tønder . Telefon 2 13 49*

Jacob Christiansen
CYKLER OG KNALLERTER
Salg og service
Carstengade 1 – Tønder

Køb Deres STRIKKEGARN –
STRØMPER og UNDERTØJ hos
J. A. Krogh
Vestergade 65 Tlf. 2 16 42